

Jaume de PUIG OLIVER
Institut d'Estudis Catalans

CARTORALS DE BESALÚ

Sigles:

ACG = Arxiu Capitular de Girona.

ADG = Arxiu Diocesà de Girona.

AGUIRRE = J. SÁENZ DE AGUIRRE, *Collectio maxima Conciliorum omnium Hispaniae et novi orbis*, Romae 1693-1717.

Amer = Esteve PRUENCA I BAYONA, *Diplomatari d'Amer*, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatariis, 7) 1995, 396 p.

AMSPB = Arxiu Monàstic de Sant Pere de Besalú

ARNALL-PONS = M. Josepa ARNALL – Josep M. PONS I GURI, *L'escriptura a les terres gironines. Segles IX-XVIII*, 2 vols., Girona, Diputació de Girona 1993, 823 i 58 p. + 346 làm.

ASV = Archivio Segreto Vaticano

BAUTIER = Robert-Henri BAUTIER, *Recueil des actes d'Eudes, roi de France (888-898)*, París 1967.

BC = Barcelona, Biblioteca de Catalunya

BNF = París, Bibliothèque Nationale de France

BOTET = J. BOTET I SISÓ, *Cartoral de Carles Many. Index cronològic del cartoral de la Curia eclesiàstica de Girona anomenat de "Carlo Magno"*, Barcelona 1905.

BRÉQUIGNY = M. DE BRÉQUIGNY, *Table chronologique des diplomes, chartes, titres et actes imprimés, concernant l'histoire de la France*, 3 vols., París 1769-1783.

CatCar V = *Catalunya Carolíngia*, obra fundada per R. d'Abadal i de Vinyals i dirigida per Josep M. Font i Rius i Anscari Mundó, vol. V, *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada. Primera i Segona Part*, a cura de Santiago SOBREQÜÉS I VIDAL, Sebastià RIERA I VIADER, i Manuel ROVIRA I SOLÀ, revist i completat per Ramon ORDEIG I MATA, Barcelona, IEC, 1-344 [docs. 1-386], i 345-696 p. [docs. 387-630 + VII falsos].

CC = Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Cartoral dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, 2 vols., Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatariis, 1-2), 1993, 1-436 [docs. 1-282] i 437-861 [docs. 283-625] p.

CONSTANS = Mn. Lluís CONSTANS I SERRATS, *Diplomatari de Banyoles, I (822-1050), II (1051-1299), III (1300-1348), IV (1349-1500)*, Olot i Banyoles 19851-1991, 324 + 9 f., 490 p., 364 + 9 f., 436 + 10 p. d'índexs.

- COQUELINES = C. COQUELINES – H. MAINARDI, *Bullarum, privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio*, vol. I, Roma 1739.
- CR = *Catalunya Romànica*, 27 vols., Barcelona, Enciclopèdia Catalana 1984-1998.
- ES = *España Sagrada*, LVI vols., Madrid 1747-1957.
- GASNAULT-LAURENT = P. GASNAULT – M. H. LAURENT, *Innocent VI. Letres secrètes et curiales*, París 1959-1962.
- HEFELE = Charles-Joseph HEFELE, *Histoire des Conciles d'après les documents originaux*, 10 vols., París 1907-1939.
- JAFFÉ, Ph. - WATTENBACH, G., *Regesta Pontificum Romanorum ab condita Ecclesia ad annum post Christum natum MCXVIII*, vol. I-II, Lipsiae 1885-1888² i Graz 1956.
- JUNYENT = Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba*, Barcelona, IEC 1992.
- LFM = ACA, Cancelleria, *Liber Feudorum Maior*
- MALLORQUÍ = Elvis MALLORQUÍ, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Galligants*, 2 vols, Barcelona, Fundació Noguera 2013 (Diplomatari 65), 960 p.
- MALLORQUÍ, Cruïlles = Elvis MALLORQUÍ, *El monestir de Sant Miquel de Cruïlles a l'edat mitjana. Edició i estudi dels documents (1035-1300) (Col·lecció Fontanetum - 5)*, Ajuntament de la Bisbal d'Empordà 2000, 517 p.
- MANSI = G. D. MANSI, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, vols. I-XX, Venècia 1728-1733.
- MANSILLA = Demetrio MANSILLA, *La documentación pontificia hasta Inocencio III (965-1216)*, Roma 1955.
- MH = Petrus de MARCA, *Marca Hispanica sive Limes Hispanicus, hoc est, geographica et historica descriptio Cataloniae, Ruscinonis et circumjacentium populorum*, Parisiis, apud Franciscum Muguet MDCLXXXVIII, 1490 cols.
- MARQUÈS, CC = Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ, *Cartoral dít de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, 2 vols., Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatari, 1-2), 1993, 1-436 [docs. 1-282] i 437-861 [docs. 283-625] p.
- MARTÈNE-DURAND = E. MARTÈNE – U. DURAND, *Veterum scriptorum et monumentorum historicorum, dogmaticorum et moralium amplissima collectio*, París 1724-1733.
- MARTÍ = Ramon MARTÍ, *Col·lecció Diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatari, 13) 1997, 605 p.
- MARTÍ i BONET, *Regesta* = Josep Maria MARTÍ i BONET, «*Regesta Pontificum Romanorum*» de la *Marca Hispànica*, dins «*Revista Catalana de Teologia*», 4 (1979), 355-406.
- MIQUEL ROSELL, LFM = Francisco MIQUEL ROSELL, *Liber Feudorum Maior. Cartulario real que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón. Reconstitución y edición*, 2 vols., Barcelona, CSIC 1945-1947, 535 +XVII lám. i 605 + XV lám.
- MONSALVATJE = F. MONSALVATJE, *Noticias Històricas*, XXV volums, Olot 1889-1917.

- Montserrat = Arxiu de l'Abadia de Montserrat
- OLZINELLES = Ramon ORDEIG I MATA, *La visita de Roc d'Olzinelles als monestirs benedictins del bisbat de Girona l'any 1827*, dins «AIEG», LIV (2013), 453-483.
- ORDEIG, *Dotalies* = Ramon ORDEIG I MATA, *Les dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. I. Primera part, Vic 1993; vol. I. Segona part, Vic 1994; vol. II. Primera part, Vic 1996; vol. II. Segona part, Vic 1997; vol. III. Primera part, Vic 2001; vol. III. Segona part, Vic 2002; vol. IV. Estudi, Vic 2004.
- PASQUAL, *Monumenta* = BC, ms. 729, vols. I-XI (Jaume PASQUAL, *Sacrae antiquitatis Caalonie Monumenta*).
- PL = *Patrologia Latina*
- PONS-PALOU = Josep M. PONS I GURI- Hug PALOU I MIQUEL, *Un cartoral de la canònica agustiniana de Santa Maria del castell de Besalú*, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomatari, 28) 2002 171p.
- PUJADES, *Crònica* = Jeroni PUJADES, *Coronica universal del Principat de Catalunya*, Barcelona 1609, i *Crònica universal del Principado de Catalunya*, Barcelona 1829-1832,
- QUINTANA = Augusto QUINTANA, *La documentación pontificia de Inocencio IV (1243-1254)*, Roma 1987.
- RAH = Madrid, Real Academia de la Historia
- SÉQUESTRA = Armand SÉQUESTRA, *Sant Pere de Besalú, abadia reial de la congregació benedictina claustral tarraconense (977-1835)*, Edicions de Santa Maria del Mont 1934, p.
- VL = Jaime VILLANUEVA, *Viage Literario a las Iglesias de España*, XXII vols. XII-XV, Madrid 1850-1851.
- YEPES = Antonio de YEPES, *Coronica General de la Orden de San Benito, Patriarca de Religiosos* vols. I-VII, Navarra-Valladolid 1609-1621.
- ZUNZUNEGUI = J. ZUNZUNEGUI, *Bulas y cartas secretas de Inocencio VI (1352-1362)*, Roma 1970.

L'estudi dels pergamins del monestir de Sant Pere de Besalú ha portat a la troballa de dos fragments que avui centraran el nostre interès.

El darrer abat d'aquell monestir fou Melcior de Rocabrana i de Taverner (1798-1835). El seu abadiat coincideix amb una etapa històrica calamitosa per la vida eclesiàstica: guerres, govern i secularitzacions napoleòniques, desamortitzacions liberals espanyoles, contradesamortitzacions dels conservadors i finalment supressió d'instituts religiosos i desamortització de Mendizábal (1835). L'abat Rocabrana cercà, i no fou l'únic, una solució d'ocell de bosc als problemes del seu temps. Va tenir la idea de salvar relíquies i objectes preciosos del seu monestir, inclosos documents de l'arxiu, amagant-los a Sant Llorenç de Sous, al santuari de la Mare de Déu del Mont, en algunes cases

particulars de Besalú, al Noguer de Segueró i probablement a d'altres bandes. No se sap, i és ben lògic, ni com ni quantes vegades l'abat Rocabruna va haver de practicar aquesta operació logística. La volatilització d'objectes preciosos i dels documents de l'arxiu, segurament repetida més d'un cop, al ritme dels atacs que rebien els monjos, es basava en la convicció que una dia la maltempada liberal perdria vigor i les coses tornarien a compondre-se. Quan les coses es composaren, amb el concordat de 1851, els béns desamortitzats ja havien estat venuts, el producte d'aquella venda havia servit per pagar les despeses de la primera guerra carlina i els monjos antics, si en quedava algun, ja no van tenir cap més oportunitat. L'efecte de les excursions monacals des de Sant Pere de Besalú als amagatalls de Sous, de la Mare de Déu del Mont i d'altres bandes és que l'arxiu de Sant Pere de Besalú, en el moment de la Desamortització, es va dispersar.

Aquesta és la raó perquè aquest arxiu avui només es pot consultar molt parcialment a l'ACA. Hi ha notícia fidedigna que l'any 1835 la biblioteca del cenobi besaluenc i un manat de pergamins del seu arxiu foren incautats per l'oficial de torn, Josep Novellas.¹ Fins a l'any 1918, el material arxivístic dels monestirs del bisbat de Girona fou guardat a la Delegació del ministeri d'Hisenda de Girona, encara que no tots. D'aquí van passar a l'ACA. Per això ara hi ha en aquest establiment estatal 103 pergamins de Sant Pere de Besalú.

Mentrestant els monjos de Montserrat, des de la seva reorganització al santuari el 1844, han anat reunint amb constància i paciència tots els brincs que han pogut dels arxius monàstics catalans antics, en algun cas —Sant Benet de Bages— amb fortuna més que remarcable. Pel que fa a Besalú, Montserrat guarda avui 40 pergamins de Sant Pere de Besalú (segles X-XVII), trenta-set dels quals van fer cap al monestir durant la segona meitat del segle XX, comprats a un llibreter de vell de Barcelona per l'enyorat Marc Taixonera, havent-se-n'hi afegit darrerament tres, provinents del llegat d'Anscari Mundó (2011).

L'any 1983, Ignasi Baiges i Jardí i Lluïsa Casas publicaven 43 registres de pergamins conservats a l'Arxiu Municipal de Besalú. Vint-i-un pertanyen a l'arxiu del monestir de Sant Quirze de Colera,² dinou al de Sant Pere de Besalú, tres són d'adscripció incerta i fins al dia d'avui encara s'imposa alguna reserva. Els autors de la publicació feien constar que n'hi ha de mutilats i d'il·legibles, n'hi ha que l'escriptura esvaïda no permet de treure'n l'entrellat o només ho permet en part. En general el seu estat és molt millorable, per no dir dolent. De fet, presenten les mateixes característiques físiques que els de l'ACA —per bé que aquests han estat netejats de fongs i de brutícia— i

1. F. MONSALVATJE I FOSSAS, *Noticias Históricas*, t. II, ap. XII, p. 235-243, esp. 240-241.

2. Com és sabut, l'any 1582 els monestirs de Sant Quirze de Colera i Sant Llorenç de Sous foren incorporats a Sant Pere de Besalú, i per això no és estrany que la documentació dels dos monestirs flanquegi la de Sant Pere.

que els de l'ADG, dels quals parlarem tot seguit. Atès que alguns pergamins contenen més d'un document, precisarem que se'n comptabilitzen 21 de Sant Pere de Besalú, 28 de Sant Quirze de Colera i 9 d'adscripció per ara incerta.

No es pot dubtar ni un moment que aquests 43 pergamins formaven part del grup de pergamins custodiats a l'arxiu de Sant Pere abans de la Desamortització. El que no se sap segur és si havien fet estada a Sous, al Mont, en alguna casa particular de Besalú o al Noguer de Segueró. L'única cosa evident és que formen part d'aquells materials de l'arxiu del monestir de Sant Pere que foren efectivament sostrets a la percaça de les autoritats de l'Estat quan ocupaven els monestirs i s'emparaven de tot el que hi trobaven, l'any 1835.

Francesc Monsalvatje, l'historiador olotí al qual la història dels monestirs del bisbat de Girona ho deu tot, sabia que l'abat Rocabruna havia amagat una part de l'arxiu de Sant Pere al santuari del Mont, amb relíquies dels de Sant Quirze de Colera i de Sant Llorenç de Sous.³ Allí ho va trobar i en va fer un ús discret en les seves investigacions, perquè en aquella època els fons monacals dels monestirs gironins encara eren a la Delegació Provincial d'Hisenda, i el o els custodis eclesiàstics del santuari podien témer que l'Estat pretengués tenir algun dret de propietat sobre els pergamins retinguts a l'amagatall del Mont.

Després de Monsalvatje, no es va parlar més de la qüestió. L'any 1984, de manera impensada, el vicari general de la diòcesi de Girona, en visita d'inspecció, va trobar 166 pergamins en un armari de l'ermita-santuari de la Mare de Déu del Mont. Avisat l'arxiver diocesà, mn. Josep M. Marquès, aquest va adonar-se que es trobava davant el fons del qual Monsalvatje havia parlat sense acabar de dir on l'havia vist. Els pergamins foren integrats a l'ADG, a la secció d'arxius incorporats, i sembla que finalment ha arribat l'hora de donar-ne notícia.

Una primera exploració del fons va donar com a resultat la troballa de molts pergamins del monestir de Sant Quirze de Colera, i un grapat del de Sant Llorenç de Sous.

Un cop distingits els fons i un cop separats els pergamins il·legibles a causa de les injúries climatològiques, hem emprès l'ordenació cronològica i la catalogació dels pergamins de Sant Pere. És aleshores quan, entre els pergamins, ha saltat la sorpresa. Ara toca, doncs, de donar-ne una primera notícia.

3. Al volum VIII de les *Notícies històriques*, p. I post p. 100, deia Monsalvatje en una *Adición*: «Al hacer una excursión por la montaña del antiguo condado de Besalú, la casualidad me deparó dar, en un rincón de esta provincia y en un santuario famoso en otros tiempos, con parte del archivo del monasterio de Sant Pedro de Besalú, que ya por referencias sabía que había escondido allí el abad D. Melchor de Rocabruna y de Taberner»: *Noticias Históricas*, VIII, ; el volum VIII aparegué el 1897. Monsalvatje no desvela les seves «referències»; home de temperament tradicionalista i arrelat en un medi carlí, aquestes podien ésser múltiples i de bona font. Al vol. XII, 5, repetia que havia trobat els documents de Sant Pere de Besalú «en un retirado santuario situado en una de las estribaciones de los Pirineos Orientales, que no nombro por no estar autorizado para ello».

I

Girona, ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 87

I. ENQUADERNACIÓ perduda.

II. COS DEL VOLUM

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: 2.
5. Dimensions: 287 x 378.
6. Plecs: Bifoli.

Pertanyia al primer plec d'un volum, puix que el primer foli porta la numeració «2» i el segon és el foli «7». Essent així, el plec seria almenys de 4 x 2.

8. Foliació coetània, en tinta sèpia i xifres aràbigues a l'angle superior dret del recto dels folis.

9. Numeració de plecs: No se'n veu rastre.

11. Forats: No se'n veuen.

12. Sistema de ratllat en tinta, només visible al foli 2r (7r).

III. CONTINGUT LITERARI

1. Folis 1-2 (2rv i 7rv). Fol. 1r, *inc.*: «*(initio mutilus)* ... ipso homine nomine Adroario. Et affrontant hec omnia de parte orientis in palatio siue in ipsa archa ...».

Fol. 2v (7v), *exp.*: «... siquti est particulare [*il·legible*] impie negauimus, si nulli quia dicam nulli licet et vnum in toto ... (*fine mutilus*)».

2. Identificació de l'autor i obra: a) Fol. 1rv (2rv): 978 juliol 2. Miró, bisbe de Girona i comte de Besalú, fa donació d'uns alous al monestir de Sant Pere de Besalú, fundat l'any anterior (segona meitat del document).

b) Fol. 2r (7r):

c) Fol. 2rv (7rv): «BENEDICTUS ET INNOCENTIUS. Idem dicunt et sonant».

3. Altres manuscrits: Cfr infra, apèndix I.

4. Catàlegs i bibliografia: ES, XLIII, 344-346; XLV, 122-123; VL, XV, 59-60; PUJADES, *Crònica*, VII, 2253-227; MONSALVATJE, II, 38-40; XI, 229. CONSTANS, I, n. 44, p. 273-274.

5. Edicions: Cfr infra, apèndix I.

IV. ESCRITURA

1. Caixa d'escriptura: 211 x 290, a columna tirada, de 54 línies a pàgina plena. Impaginació del foli 2r (7r): 30 + 211 + 45 x 35 + 290 + 55.

2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues de verticals, emmarcant la caixa d'escriptura

3. Tipus de lletra i mans: Escriptura cursiva bastarda, de tipus instrumentari, d'una sola mà, de cap a finals del segle XIV.

5. Decoració prevista en les caplletres i no realitzada.

12. Notícies històriques: És evident que hom es troba davant el segon i el setè foli del primer plec d'un volum que començava amb el document fundacional de Sant Pere de Besalú. No es pot excloure que el plec hagués estat desballestat en època moderna, abans de la Desamortització, per tal de fer-lo servir de carpeta per a guardar documents o per donar-li un altre ús semblant. Als dos folis supervivents del plec s'hi troben a faltar les caplletres, i fa l'efecte que el volum era de factura modesta.

Si el primer foli conté un document antic del cenobi de Besalú, el foli setè és de literatura jurídica. Això pot fer pensar que el document sencer seria un text destinat a defensar alguna prerrogativa monàstica o la resposta a requeriments —per ara no esbrinats— sobre els quals el monestir havia de pronunciar-se. Creiem menys probable que es tractés d'un cartoral amb anotacions de tipus jurídic, possibilitat que a priori tampoc no es pot excloure.

Ateses aquestes dues possibilitats, es fa impossible saber si el nostre pergamí constituïa el primer plec d'un volum més extens o el nombre de documents que contenia; així, esdevé discutible que es pugui tractar d'una relíquia del cartoral de l'abadia de Sant Pere. El que no és discutible és que es tracta d'un recull documental de i per Sant Pere de Besalú amb comentaris jurídics. Per altra banda, com que se sap que al cenobi besaluenc hi havia un llibre de privilegis,⁴ cal mantenir la possibilitat que sigui una relíquia d'aquest llibre.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació precari.
2. Datació: Segle XIVex.
3. Origen: Sant Pere de Besalú.
4. Propietaris i procedència: Arxiu monàstic de Sant Pere de Besalú, Santuari del Mont, ADG.

⁴. Més avall, en la segona part d'aquest treball, es descriu l'única romanalla que per ara se'n coneix.

APÈNDIX I

*Transcripció del document*⁵

978 juliol 2

ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 87

Miró, bisbe de Girona i comte de Besalú, fa donació d'uns aious al monestir de Sant Pere de Besalú, fundat l'any anterior, on reposen les despulles de sant Prim. Una part dels aious li pervenen per herència familiar i l'altra part per confiscació de béns feta als rebels que van assassinar el seu germà, el comte Guifré.⁶ Els aious són a Maià de Montcal, Porreres, el Bac, el Pontiró, Juinyà, Hortós, Lledó, Vilarig, Coquell, Vilanant, Mieres, Briolf, Ventajol, el Torn, Fares, l'Aguilar, Planeses, Cistella, Palau, Sant Ferriol i Montagut, entre altres llocs, retenint l'usdefruit d'alguns d'aquests béns fins a la seva mort.

O.* ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 3, mutilat al final.

A. Còpia del segle XII: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 1, ex O.

B. Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 2/1.

C. Còpia fragmentària del segle XIV: ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 87.

D. Còpia del segle XVII: Montserrat, Armari B, II, prestatge 2/5, bossa 2.

a. YEPES, *Corónica*, V, ap. XX, fol. 442v-443r (ed. incompleta), ex O.

b. AGUIRRE, III, 185, ex a.

c. VL, XV, ap. XXV, 254-262, ex O.

d. PUJADES, *Crónica*, VII, 226-227, (ed. incompleta), ex a.

e. MONSALVATJE, II, ap. VI, p. 209-220, ex b.

f. E. JUNYENT, *Diplomatari*, n. 2, p. 4-5, fragment inicial del preàmbul laudatori de la família comtal de Cerdanya i paràgrafs finals de la data i signatures, ex A i b.

g. CatCar V-II, n. 448, p. 400-406, ex O et b.

5. Es transcriu diplomàticament, amb puntuació nostra, atès que el pergami no va ésser tingut en compte en l'edició de CatCar V-II, n.

6. És Guifré II (927-957), que morí a mans del clergue Adalbert i dels seus parents, que es van revoltar i van assaltar-li el castell, on morí. Cfr Josep M. SALRACH, *El comte Guifré de Besalú i la revolta de 957. Contribució a l'estudi de la noblesa catalana del segle X*, dins «II Assemblea d'Estudis sobre el comtat de Besalú. Actes», Olot 1973, 3-6.

α. ES, XLIII, 344-346; XLV, 122-123.

β. VL, XV, 59-60.

γ. PUJADES, *Crónica*, VII, 2253-227.

δ. MONSALVATJE, II, p. 38-40; XI, n. CLXXIII, p. 229.

ε. SÉQUESTRA, 20.

ζ. CONSTANS, I, n. 44, p. 273-274.

η. Josep M. SALRACH, *El comte-bisbe Miró Bonfill i la fundació i dotació de Sant Pere de Besalú (977-978)*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1989», 21-26.

[*inini mutilus*] ... ipso homine nomine Adroario; et afrontat hec omnia de parte orientis in Palatio, vel in ipsa Archa, et de meridie in rio que dicunt Manivulo, et de occiduo in terminio Cistella, et de circi infrontat in puio Male vel in Rio sicco; et alios duos mansos in villa Avundanti, cum omne alodem meum quod ibidem abeo que ad ipsos masos pertinent cum finibus et terminos earum.

Et dono ego suprascriptus Episcopus a praefatum coenobium alodem meum quod habeo in predicto comitatu in aiacentias de Miliarias, in locum que vocant Villare Briulfo, et in locum que dicunt Turno, et in locum que nominant Villare novo, et in loco que nuncupant Ventaiolo. In predicto loco Turno dono ad praefatum coenobium ecclesia mea propria cum decimis et primitiis et oblationibus fidelium, et cum omnibus que habere videtur ab omni integritate. Terminatur vero predictus alodus a parte orientis in villare que dicunt Astar, vel in rivulo que dicunt Sesario sive in Sabadello, vel etiam in Ortonos, et pervenit usque in Cavalliano, et de meridie infrontat in alode de Petro qui fuit condam, vel in alode de Tassione [... ..] ipso mulnello usque in Brugariolas, et de occiduo in alode Sancti Stephani et pervenit usque in Cavalliano, de parte vero circi infrontat in iam dicto Cavalliano. Infra predictas afrontationes dono ego praelibatus Episcopus a praescriptum coenobium casas casalibus, curtes curtalibus, ortos ortalibus, vineas vinealibus, terras cultas vel incultas arboribus pomiferis vel impomiferis, pratis et pascuis, silvis, garricis et aquis, molendinis et molendinaribus, omnia et in omnibus quantum infra praedictas afrontationes abeo vel habere debeo pro qualicumque voce, sicut in ipsa scriptura resonat, que condam Emo femina mihi fecit.

Et dono ad praefatum coenobium alodem meum que dicunt Taras et ipsum quem abeo in Roseto vel in Villa mala et in Palatiolo et in Marifonte, sicut fuerunt ipsi alodes de Soniofredo sacerdote transgressore, est de Garino et filiis suis. Terminatur vero dictus alodus a parte orientis in ipso fisco que dicunt Juncarias vel in terminio de Petriniano, sive in terminio de Portello, et de meridie infrontat in boscheronos vel in Rixaco, sive in Siriano, vel in ipsa isola, et de occiduo infrontat in Sabadello vel in Ortonos, sive in terminio de Juviniario; de parte vero circi infrontat in terminio de Lugarzano, sive

in terminio de Maliano. Infra predictas affrontationes dono ego praelibatus Episcopus ad praefatum coenobium, casas, casalibus, curtes curtalibus, ortos ortalibus, vineas vinealibus, terras cultas vel incultas arboribus pomiferis vel impomiferis, pratos et pascuis, silvis, garricis et aquis, molendinis, molendinaribus cum eorum decursibus, omnia et in omnibus, quantum alodem infra praedictas affrontationes abeo vel abere debeo pro qualicumque voce, et quantum alodem Soniofredus sacer et Guarinus et filli sui infra praedictas affrontationes abuerunt vel retinuerunt pro qualicumque voce, exceptus ipsas ecclesias, id est, Sancta Maria et Sancto Martino quae sunt Sanctae Mariae Sedis Gerunde, cum decimas et primitias et oblaciones fidelium, que ad ipsis ecclesiis pertinent.

Et dono ego praelibatus Episcopus ad praefatum coenobium alodes meos qui fuerunt de Vivano transgressore; et sunt ipsi alodes in locum que vocant Aquilare vel in suos termines, et in Ornazonas et in suos, et in Planizes vel in suos termines. In predictis locis dono ad praefatum coenobium casas casalibus etc., omni et in omnibus quantum alodem praedictus Vives transgressor in predictis locis abuit vel retinuit pro qualicumque voce.

Et dono ego praelibatus Episcopus a praefatum coenobium alodem meum quod abeo in valle Manivulo, qui fuit de Sesemundo Blanco: similiter in Cistella et in eius termines vel in Palazo et in eius termines, vel in villa Bodelego et in eius termines. In predictis locis dono a praefatum coenobium casas casalibus, etc., omnia et in omnibus, quantum alodem in predictis locis prescriptus Sesemundus abuit vel retinuit pro qualicumque voce; exceptus ipso puio quem vocant Bodelego. Ubi iam dictus Sesemundus habitavit, et exceptas ipsas III casas que iuxta ipso puio sunt, et exceptus ipsos verdegarios qui sunt iuxta ipso Puio, et exceptus ipsos molendinos qui iuxta ipso puio sunt.

Et dono ad praefatum coenobium ipso maso quod habeo in Cistella, ubi Blandericus habitat, cum omnibus rebus que ad ipso maso pertinere videntur.

Et dono ad praefatum coenobium ipsum alodem qui fuit de Servo Dei et de uxore sua, qui est in Fornellos, sicut illi eum retinere, et ipsas vineas qui sunt in Valle alta cum illorum affrontationes. Et dono ad praefatum coenobium in valle Monte acuto maso uno quod letus dedit a Wifredo comite et ego abeo per successionem iam dicti Comititis. Et dono in iam dicto loco ipsas casas cum curtibus et ortis, et vineas et vinealibus etc., omnia et in omnibus, quantum ibidem habeo vel hereditare debeo pro qualicumque voce, vel quantum condam Letus ibidem abuit vel retinuit pro qualicumque voce, sicut in ipsa scriptura resonat, que iam dictus Letus fecit a Wifredo comite.

Ipsam vero alodem que vocant Faras et que vocant Palazolo, et que vocant Villa mala, et que vocant Roseto, et Marifonte, et que dicunt Turno et villare novo cum ipsa ecclesia Sancti Andree qui est ipso Turno, et ipso villare que dicunt Achilare et Ornazonas et Planezes, et ipso alode qui fuit de Sesemundo

blanco, qui est in Manivulo et in Cistella et in Palatio, dono istos alodes ad praefatum coenobium sub ista videlicet ratione: Ut dum ego vivo teneam et possideam; post obitum meum remaneant a praefato coenobio sine ulla occasione.

Hec omnia superius scripta trado vel caedo ad praefatum coenobium, ut tam presens Abba et monachi et successores ibidem Deo sub regula almi patris Benedicti militantibus jure perpetuo habeant retineantque sine alicuius minoratione vel contradictione, sicut superius insertum est.⁷ Quia sicut sancti canones aiunt, devotio etenim uniusquisque sicut gratanter votum contulit Deo, ita definivit quod plenitudo votorum conservaretur in loco, in quo velut si conlata tenetur manet gratia offerentis, ita si frustratur imminet pernitias defraudantis. Nam dominus noster Ihesus christus in evangelio sic fertur dixisse suis discipulis:

Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quecumque petieritis, fiet vobis a patre meo.

Et incirco ego, prelibatus episcopus, unacum meorum caterve clericorum, petimus clementiam omnipotentis Dei, ut constructores benefactoresque prefati coenobii per intercessionem suprapredictorum sanctorum hic et in aeternam beatitudinem remunerantur, detque eis benedictiones atque promissiones quae precepta sua observantibus promisit, dicens:

Si in preceptis meis ambulaveritis et mandata mea custodieritis et feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis, et terra gignet fructum suum et pomis arbores replebuntur. Aprehendet messium tritura vindemiam et vindemia occupabit sementem. Et comedetis vetustissima veterum et vetera nobis supervenientibus proicietis. Et comedetis panem vestrum in saturitate, et absque pavore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis et no erit qui exterreat. Auferam malas bestias et gladius non transibit terminos vestros. Persequimini inimicos vestros et corruent coram vobis. Persecuentur quinque de vobis centum alienos, et centum de vobis decem milia: cadent inimici vestri in conspectu vestro gladio. Respiciam vos et crescere faciam: multiplicabimini et firmabo pactum meum vobiscum. Ambulabo inter vos, et ero vester Deus, vosque eritis populus meus.

Has benedictiones atque promissiones petimus clementiam omnipotentis Dei ut tribuat constructoribus benefactoribusque praefati coenobii, ut hic pie valeant vivere et sic transeant per bona temporalia ut adipisci mereantur eterna.

Nam sicut bonitas et consolatio elemosinarum in sanctis Dei basilicis beniam tribuit conferentibus, ita damnum rite preparat fraudatoribus. Deo igitur datur quicquid a fidelibus in sanctis Dei basilicis pia devotione offertur. Ergo et iustitiam rescindit quisque aliena bota corrumpit. Cum igitur

7. Aquí segueix una línia final il·legible en el perg. 3 de l'ADG, que resta mútil.

Deus iustitia sit, qua insania agitur ut de manu dei quis auferat et in usus suos ea que Dei sunt usurpare presumat? Quicumque igitur de rebus a nobis prefato coenobio amodo conlatis vel deinceps conlaturis sive a nobis sive ab aliquo fidei aliquid exinde subtraxerit aut fraudaverit, nisi se correxerit et Deo sadisfecerit, male distracta iuxta leges mundanas componere cogatur, et si creatorem suum non honoraverit et in contumacia persteterit, et male distracta cum confusione restituat et a liminibus sancte dei Ecclesie quam offenderit ut sacrilegus arceatur, et insuper iuxta sanctorum canonum sententias sacrilegii ulcione feriat, ut cum Iuda traditore, qui res que domino mitebantur asportabat, flammis atrocibus perenniter cruciandus tradatur, Datan et Abiron iudicium sentiat et ad instar eorum in infernum vivus descendat.

Ponatque illum omnipotens Deus ut rotam et sicut stipulam ante faciem venti, sicut ignis comburit silvam et sicut flamma comburit montes, ita persequatur illum in tempestate sua et in ira sua exturbet eum. Erubescat et conturbetur in seculum seculi et confundatur et pereat. Fiantque dies eius pauci et res eius accipiat alter; et fiant filii eius orfani et uxor eius vidua. Non sit illi adiutor nec sit qui misereatur pupillis eius. Fiat contra Dominum semper et dispereat de terra memoria eius, pro eo quod non honoraberit ecclesiam Dei. Et cognoscant quia nomen tibi Dominus. Et tu es super omnia Deus benedictus in secula seculorum amen.

Exarata est igitur hec scriptura donationis die V I nonarum iulii, era I XVI, anno dominice Trabeationis DCCCCLXXVIII, indictione VI, anno bisdeno IIII quod Franchorum rex Leutharius regnandi sumpsit exordium.

Miro, gratia Dei comes atque episcopus SSS, qui hanc donationem vel tradicionem fecit et idoneis testibus firmare rogavi.

II

Hem al·ludit al fons de pergamins de Sant Pere de Besalú que avui posseeix el monestir de Montserrat. La procedència d'alguns pergamins d'aquest fons s'ha de posar en relació amb la restauració monàstica de Sant Pere esdevinguda a Besalú a principis del segle XX, com es farà palès quan es publiqui la col·lecció documental sobre el cenobi besaluenc que tenim en preparació. Avui ens limitem a presentar i editar els documents continguts en un dels pergamins de Sant Pere de Besalú custodiats ara a Montserrat, el text del primer dels quals tampoc no va poder ésser tingut en compte en l'edició del volum V de *Catalunya Carolíngia*.

Montserrat, Sant Pere de Besalú, perg. 2/1

I. ENQUADERNACIÓ perduda.

II. COS DEL VOLUM

El pergamí és guardat en una camisa de paper de 347 x 476 mm. En la part anterior hi ha dues inscripcions en llapis. Dalt de tot, cantó dret: «St Pere de BESALÚ | n° 2». Cantó dret, extrem inferior, identificació del pergamí escrita per A Mundó: «fragment del Cartulari | del s. XV amb 4 docs. | del 979, n° 16 | 1030, n° 18 | 1085, n° 17 | i altre sense data, n° 19».

1. Composició material: Manuscrit homogeni.
2. Matèria: Pergamí.
4. Folis: 1.
5. Dimensions: 295 x 380 mm.
6. Plecs: És el foli que resta d'un plec debolit.

Al marge esquerre del recto i del verso del foli hi ha uns números que flanquegen els quatre documents del foli, els tres darrers precedits de la lletra A: Fol. 1r: «n° 16. Fol. 1v: «A | n° 17»; «A | n° 18»; «A | n° 19».

Al marge superior del recto hi ha una inscripció en llapis del s. XXin: «Privilegia Comitum Bisuldunensis». Al verso, al costat de cada document i al marge esquerre hi ha la data del document escrita en llapis, també del s. XX: «1085», «1030», «c. 1085?».

Pertanyia al primer plec d'un volum ara perdut.

8. Foliació: No n'hi ha.
9. Numeració de plecs: No se'n veu rastre.
11. Forats: No se'n veuen.
12. Sistema de ratllat a la mina de plom.

III. CONTINGUT LITERARI

A

1. Folis 1r; *inc.*: «[S]i famulorum meritis debite compellimur compensare lucra mercedis ...».

Fo. 1r, *exp.*: «... Sig+num Oriol. Sig+num Rodegarius. Signum Miro vicescomes. Sig+num Odone. Signum Ermemirus. Sig+num Sentelles».

2. Identificació de l'autor i obra: *Miró, bisbe de Girona i comte de Besalú, fa donació d'uns aious al monestir de Sant Pere de Besalú, fundat l'any anterior, on reposen les despulles de sant Prim. Una part dels aious li pervenen per herència familiar i l'altra part per confiscació de béns feta als rebels que van assassinar el seu germà, el comte Guifré.*⁸ Els aious són a Maià de Montcal, Porreres, el Bac,

8. Cfr supra, nota 6.

el Pontiró, Juinyà, Hortós, Lledó, Vilarig, Coquell, Vilanant, Mieres, Briolf, Ventajol, el Torn, Fares, l'Aguilar, Planeses, Cistella, Palau, Sant Ferriol i Montagut, entre altres llocs, retenint l'usdefruit d'alguns d'aquests béns fins a la seva mort.

3. Altres manuscrits coneguts. O.* ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 3, mutilat al final.

A. Còpia del segle XII: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 1, ex O.

B. Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 2/1.

C. Còpia fragmentària del segle XIV: ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 87

D. Còpia del segle XVII: Montserrat, Armari B, II, prestatge 2 /5, bossa 2.

4. Catàlegs i bibliografia:

α. ES, XLIII, 344-346; XLV, 122-123.

β. VL, XV, 59-60.

γ. PUJADES, *Crònica*, VII, 2253-227.

δ. MONSALVATJE, II, p. 38-40; XI, n. CLXXIII, p. 229.

ε. SÉQUESTRA, 20.

ζ. CONSTANS, I, n. 44, p. 273-274.

η. Josep M. SALRACH, *El comte-bisbe Miró Bonfill i la fundació i dotació de Sant Pere de Besalú (977-978)*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1989», 21-26.

5. Edicions: a. YEPES, *Corònica*, V, ap. XX, fol. 442v-443r (ed. incompleta), ex O.

b. VL, XV, ap. XXV, 254-262, ex O.

c. PUJADES, *Crònica*, VII, 226-227 (ed. incompleta), ex a.

d. MONSALVATJE, II, ap. VI, p. 209-220, ex b.

e. E. JUNYENT, *Diplomatari*, n. 2, p. 4-5, fragment inicial del preàmbul laudatori de la família comtal de Cerdanya i paràgrafs finals de la data i signatures, ex A i b.

f. CatCar V-II, n. 448, p. 400-406, ex O et b.

B

1. Fol. 1v, *inc.*: «IN NOMINE SANCTE ET indiuidue Trinitatis, ego, Bernardus, Bisundunensis comes, laudans et confirmans omnes donaciones ac libertates quas proienitores mei retroactis temporibus fecerunt monasterio Sancti Petri ...».

Ib., *exp.*: «... Geraldus Michaelis, monachus et presbiter, scripsit sub die et anno [espai] quo supra».

2. Identificació de l'autor i obra: *L'any 1085 Bernat, comte de Besalú, confirma les donacions i immunitats concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pels seus predecessors.*

3. Cap més manuscrit conegut.

C

1. Fol. 1v, *inc.*: «In nomine sanctae et indiuiduae Trinitatis. Ego Guillelmus, gratia Dei comes, considerans me peccatorem in omnibus, uolo aliquit facere quod Deo sit placitum ...».

Ib., *exp.*: «... + Johannes, presbiter et monachus, qui hanc cartam concessionis scripsi, cum literas raras in v^o et vi^o versu, et superpositas in vi^o versu, et subscripsi die et anno quod (*sic*) supra».

2. Identificació de l'autor i obra: *Carta de franqueses concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pel comte de Besalú, Guillem el Gras.*

3. Altres manuscrits coneguts: Còpia del segle XVIII: PASQUAL, *Monumenta XI*, fol. 11v-12r (*olim* p. xxx-xxxI), ex O.

4. Catàlegs i bibliografia: SÉQUESTRA, 34-35 (traducció catalana parcial ex b).

5. Edicions: a. VL, XV, ap. XXVIII, p. 269-270, ex O.

b. MONSALVATJE, II, ap. II, p. 233-234, ex a.

c. JUNYENT, *Diplomatari*, n. 96, p. 151-153.

D

1. Fol. 1v, *inc.*: «IN DEI ETERNI NOMINE, Patris scilicet et Filii et Spiritus Sancti, ego, Bernardus, Dei miseracione Bisuldunensis comes, vna cum principibus ac magnatis mei comittatus ...».

Ib., *exp.*: «per scripturas et donaciones predictorum antecessorum in possessionibus [...], in dominicaturis [*fine mutilus*]».

2. Identificació de l'autor i obra: «*Entorn de 1085 el comte Bernat confirma les donacions i immunitats concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pels seus predecessors*».

3. Cap més manuscrit conegut.

IV. ESCRIPTURA

1. Caixa d'escriptura: 215 x 290 mm., a columna tirada, de 62 línies a pàgina plena. Impaginació del foli 1r: 53 + 215 + 30 x 25 + 290 + 65.

2. Tipus de ratllat: Dues línies horitzontals i dues de verticals, emmarcant la caixa d'escriptura

3. Tipus de lletra i mans: Escripura bastarda d'una sola mà, del segle XV.

5. Decoració prevista en les caplletres i no realitzada.

12. Notícies històriques: Es tracta d'un únic foli d'un cartoral de Sant Pere de Besalú. Molt probablement es tracta d'un foli del primer plec del cartoral. El fet que aquest foli comença amb el document n° 16 implica que folis anteriors contenien 15 documents. Sobta que el document fundacional del monestir ocupi en un cartoral de la casa el número 16. Atès que els números 16-19 són tots documents comtals, es pot fer la hipòtesi que el cartoral començava amb els privilegis papals i contenia encara els privilegis reials i comtals de data anterior al de 978.

V. CONCLUSIÓ

1. Estat de conservació bo.
2. Datació: Segle XV.
3. Origen: Sant Pere de Besalú.
4. Propietaris i procedència: Arxiu monàstic de Sant Pere de Besalú, dispersió, congregació claustral benedictina, Montserrat.

APÈNDIX II

Transcripció del foli de cartoral de Montserrat

A

Mateixes dates, mateix regest i mateixes fonts que en l'apèndix I.

Si famulorum meritis debite compellimur compensare luca mercedis, quanto iam copiosius pro remediis animarum diuinis cultibus terrena debemus impendere et impensa per scripturas legaliter confectas decentissime adfirmare.

Quapropter ego Miro, nutu Dei sancte Gerundensis ecclesie perhumilis Episcopus, una cum conibencia meorum caterve clericorum laicorumque fidelium, elegi quendam ecclesiolam a dominatu omnium ecclesiarum libera, quam venerandus habet propriam Beatissimus Apostolum Princeps Petrus edem,

nomine sub cuius sanctificata nitet,
 sita videlicet iuxta opidum
 quem olim Bisuldunem voluit vocitare vetustas.
 Sed cuius meritum scimus percurrere mundum,
 uius ubique jure surgere templa decet.
 Et quemadmodum ab ipso domino Jhesu Christo didicimus:
 Quecunque vinclis super terra strinxerit
 erit ligatum super coelos fortiter,

et quo resoluit in terris arbitrio
erit solutum supra coelis radios:
fine mundi iudex erit aevi.

Ob tanti igitur Patroni amorem pro remediis animarum meorum parentum meeque, et super omnia pro remedio anime domini Seniofredi, comitis hac fratris mei, qui mihi copiosa bona dum vixit contulit, quem Deus omnipotens ad illud perducatur regnum quod primus homo perdidit gustando proibito pomo, possit et ad lignum vite perducere gustum, ut valeat eternos semper carpere fructus ex quibus eternum ducat sine mensibus annum et sine sole diem, lucem sine nocte peremnem in patria, paradisse, tua quam rite beatus dilexit hic comes, vita dum fuit in ista.

Pro remedio igitur animae predicti Comitis et pro salute tam animarum quam corporum meorum fidelium in ac terra degentium qui illo coenobio aliquo praestiterint beneficium, seu pro statu celsitudinis siue salute domini Olibani comitis suaeque coniugis, suorumque filiorum, quorum vitas omnipotens Deus multis protelare dignetur temporibus ut vivant Deo felices longo faeliciter aevo,

et post huius vitae excursum
celeste mereantur perfruere regnum,
in quo detineant magnarum gaudia rerum,
gaudia quae nullus vivens decernit ocellus,
nec aliquis vigili poterit comprehendere corde,
quod Deus in terris voluit promittere sanctis,
et residens caelos voluit concedere justis.

Ob praefata igitur ratione in praelibata ecclesia conatus sum fieri coenobium quem per scripturam donationis tradidi ecclesia Beatissimi Apostolorum Principis Petri ad proprium, ut sub eius defensione atque munimine consistat in perpetuum et quinos solidos per quinos annos Abbas qui praeerit praefato coenobio eidem ecclesiae Sancti Petri Romae persolvat in censum.

Advectus est igitur in eodem coenobio Deo disponente corpus venerandi martiris nomine Primi, pro cuius intercessionibus omnipotens Deus multis in eodem loco dignatus est fieri virtutibus, et laudatur glorificaturque omnipotens Deus ab omni populo qui talem illis contulere dignatus est Patrono. Oportet enim tantorum sanctorum patrocina quaerere, et de rebus transitoriis eorum ditare basilicis, ut annuente Deo per eorum intercessionibus ab omnibus liberemur adversis, et in aeternam beatitudinem eorum mereamur adipisci consorcii.

Proinde igitur ego, praelibatus episcopus, dono in subsidium monachorum egenorumque a praefatum coenobium alodes meos quos fratres mei post eorum obitum mihi relinquere jure hereditario, et illi eos aquisiere de nefan-

dissimis transgressoribus qui scandala vel perturbationes nefarias in quantum potuere in contrarietate eorum in praedicto comitatu Bisuldunense conati sunt agere. Et ob hanc causam res eorum legaliter in fisco transiere, quemadmodum insertum est in legibus mundanis de his qui contra Principem vel gentem aut patriam refugiunt et insolenter existunt.

Sunt autem hi alodes in comitatu Bisuldunense in villa quae dicunt Maliano vel in terminio de Laurenciano atque in Valle alta vel ad ipsa Lagurnagra, et in monte quae vocitant Malareto. Terminatur vero haec omnia superius scripta a parte orientis in rio quae dicitur Agemalo, et a parte vero meridiana infrontat in ipsa via quae est ad ipsa Devesa et pergit ad castro Bisulduno; et a parte occidentale infrontat in ipsa Petramala; et a parte vero circi infrontat in Montecalvo, vel in monte quae dicitur Malareto. Infra praedictas afrontationes dono ego, praelibatus episcopus, ad praefatum coenobium casas casalibus, curtes curtalibus, ortos ortalibus, vineas vinealibus, terras cultas vel incultas, arboribus pomiferis vel inpomiferis, omnia et in omnibus quicquid dici vel nominari potest, quantum alodem Soniofredus, sacer vel transgressor, infra praedictas affrontationes habuit vel retinuit pro qualicumque voce.

Et ipsa casa quae adquisivit de Trasegoncia, cum ipso orto et cum ipsos arbores qui ibidem sunt similiter dono ad praefatum coenobium.

Et ipsum alodem quod adquisivit de Eldovara similiter, et ipsos plantarios quae dicunt Cleirano ad ipsos medianos qui fuerunt de Soniofredo sacer, quod ille donavit a Soniefredo Comite, et ille dimisit a Mirone episcopo. Et afrontat de oriente in via qui discurrit a Juviniario, et de meridie in terminio Tuspino, et de occiduo in alode de Emerico vel eres suos, et de circi in ipso torrente vel in terminio Campaniano.

Et dono ad praefatum coenobium alodes quos habeo in praedicto comitatu in locum que dicitur Porrarias. In iam dicto loco dono ad praefatum coenobium ecclesiam in honore sancti Andree sitam, cum decimis et primitiis et oblationes fidelium et cum omnibus que habere videtur, sicut condam Sesemundus illam retinuit. Et dono ego, praelibatus Episcopus, ad praefatum coenobium in iam dicto loco casas casalibus, curtes curtalibus, ortos ortalibus, terras cultas vel incultas, vineas vinealibus, arboribus pomiferis vel inpomiferis, molendinis et molendinaribus, silvis et aquis necnon et pascuis, omnia et in omnibus quantum ibi habeo vel condam Sesemundus ibidem habuit vel retinuit pro qualicumque voce, et advenit mihi haec omnia per scripturam emptionis. Et dono ad praefatum coenobium ipsum pascuarium qui de praefato alode exigitur ab omni integritate. Terminatur vero predictus alodus a parte orientis in Avellanacurba vel in Longania, et de meridie in rivulo Lizerca, et de parte occidentis infrontat in Porrerolas uel in alode Sancti Johannis. De parte vero circi infrontat in terminio de Bolosso et pergit usque ad ipso Buxó.

Et in ipso Bago dono ad praefatum coenobium manso uno, qui afronat de omnibusque partibus in alode de Teudemundo vel heredibus suis.

Et in ipso monte de Tegurano in locum que dicunt Pontirono dono ad praefatum coenobium pascuam qui mihi advenit per successionem patris et

fratribus meis, qui terminatur a parte orientis in ipso Jungente vel in ipsa Broza comitale, et de meridie in ipso torrente qui discurrit in flumen Tezeri et de occiduo in frontat in serram qui diuidit comitatum Bisuldunesem et Cerdaniensem, et de circi in frontat in torrente qui discurrit in flumine Tezero vel in terminio de Trugurano.

Et in Guissano dono ad praefatum coenobium manso uno quod mihi dedit Emiterius et ipso manso quod ibidem fecit Argobadus presbiter, cum curtibus et ortibus et terris et vineis et cum ipsis olivariis et ceteris arboribus pomiferis vel inpomiferis, sicut in mea scriptura emptionis resonat.

Et in Juviniario dono ad praefatum coenobium mansos duos in loco que vocant Stupino, qui mihi advenit de homine nomine Adalberto vel fratribus suis, qui scandalum vel conturbationem in ac (*sic*) terra movere non dubitarunt, cum terris et vineis et olivariis et cum omnibus que modo habere vel retinere videntur, et cum ipsos duos campos qui fuerant de Aderico presbitero. Et in frontat hec omnia de oriente in ipsa Buada vel in flumine Fluviano, et de meridie in terminio de Juviniario, et de occiduo in ipsa serra de Ursiniano, de parte vero circi in terminio de Campaniano. Et in iam dicta villa dono ad praefatum coenobium manso uno quod emi de Morgato, presbitero, cum quartas VI de terra et semodiata una de vinea, sicut in ipsa scriptura emptionis resonat.

Et ipsum alodem que dicunt Ortonos dono ad praefatum coenobium ab omni integritate. Qui a frontat de parte orientis in ipsa strata vel in terminio de Roseto, et de meridie in ipso torrente vel in terminio de Sabadello, et de occiduo in ipsa serra que dicunt Vulture mortuo, de parte vero circii in terminio de Juviniario.

Et dono ad praefatum coenobium in villa Maliana iuxta ecclesiam Sancti Vincentii casa cum curte et orto et olivarias qui ibidem esse videntur.

Et in villare que dicunt Fredeberto dono ad praefatum coenobium alodem qui fuit de homine nomine Adalberto, que alium nomen vocant Bonohomine, et de uxori sue Sesenanda; quod mihi dederunt in compositione pro placito quod ante me habuerunt. Et sunt casas casalibus, curtes curtalibus, ortos ortalibus, vineas vinealibus, pratis et pascuis, necnon et olivariis, ceteris arboribus pomiferis vel inpomiferis, terras cultas vel incultas, omnia et in omnibus quantum predictus Bonushomo et uxor eius infra terminio de predicto villare Fredeberto habuere vel retinere.

Et dono ad praefatum coenobium in terminio de Lucduno terras et vineas quod Acfredus archilevita mihi dedit, cum fines et termines et illorum affrontationibus.

Et affirmo per hanc scripturam alodem que dicunt Argemundo, quod frater meus Soniofredus ad praefatum coenobium dedit. Qui a frontat de parte orientis in medio alveo Fluviani, et de meridie in torrente qui discurrit in flumine Fluviano, et de occidente in terminio de Fornellos, in locum que dicunt Villare malo, de parte vere circi in frontat in alode de predicto coenobio, vel in ipsas archas.

Et dono ad praedictum coenobium alodem meum quod frater meus Soniofredus mihi relinquit; et est ipse alodus in villa Redi, et afrontat de parte orientis in Rio sicco, et de meridie in rio qui discurrit ad Cistella, et de occiduo in ipso collo que dicunt Palomarias, et de circi ad ipsa archa, vel in roca Pennarigii. Infra praedictas afrontationes dono ad praefatum coenobium casas casalibus, curtes curtalibus, ortos ortalibus, vineas vinealibus, terras cultas vel incultas arboribus pomiferis vel impomiferis, terras cultas vel incultas, omnia et in omnibus quicquid dici vel nominari potest, quatum alodem Amelius et Wisilo, uxor eius, infra predictas affrontationes abuerunt vel retinuerunt pro qualicumque voce.

Et dono ad prescriptum coenobium infra terminio de villa Asenarii vel de Cocollos mansos III cum omne alodem meum quod ipsi homines retinent qui ibidem habitant, aut ego ibidem habere debeo pro qualicumque voce cum ipsa condamina dominica, et ipso maso quod Sesemundus mihi composuit pro ipso homicidio, unde consiliarius fuit de ipso⁹ homine nomine Adroario; et afrontat hec omnia de parte orientis in Palatio, vel in ipsa Archa, et de meridie in rio que dicunt Manivulo, et de occiduo in terminio Cistella, et de circi infrontat in puio Male vel in Rio sicco; et alios duos mansos in villa Avundanti, cum omne alodem meum quod ibidem abeo que ad ipsos masos pertinent cum finibus et terminos earum.

Et dono ego, suprascriptus Episcopus, a praefatum coenobium alodem meum quod habeo in predicto comitatu in aiacentias de Miliarias, in locum que vocant Villare Briulfo, et in locum que dicunt Turno, et in locum que nominant Villare novo, et in loco que nuncupant Ventaiole. In predicto loco Turno dono ad praefatum coenobium ecclesia mea propria cum decimis et primitiis et oblationibus fidelium, et cum omnibus que habere videtur ab omni integritate. Terminatur vero predictus alodus a parte orientis in villare que dicunt Astar, vel in rivulo que dicunt Sesario sive in Sabadello, vel etiam in Ortones, et pervenit usque in Cavalliano, et de meridie infrontat in alode de Petro qui fuit condam, vel in alode de Tassione [... ..] ipso mulnello usque in Brugariolas, et de occiduo in alode Sancti Stephani et pervenit usque in Cavalliano, de parte vero circi infrontat in iam dicto Cavalliano. Infra predictas afrontationes dono ego praelibatus Episcopus a praescriptum coenobium casas casalibus, curtes curtalibus, ortos ortalibus, vineas vinealibus, terras cultas vel incultas arboribus pomiferis vel impomiferis, pratis et pascuis, silvis, garricis et aquis, molendinis et molendinaribus, omnia et in omnibus quantum infra praedictas affrontationes abeo vel habere debeo pro qualicumque voce, sicut in ipsa scriptura resonat, que condam Emo femina mihi fecit.

Et dono ad praefatum coenobium alodem meum que dicunt Faras et ipsum quem abeo in Roseto vel in Villa mala et in Palatiolo et in Marifonte,

9. Aquí comença el text d'ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 87.

sicut fuerunt ipsi alodes de Soniofredo sacerdote transgressore, est de Garino et filiis suis. Terminatur vero dictus alodus a parte orientis in ipso fisco que dicunt Juncarias vel in terminio de Petriniano, sive in terminio de Portello, et de meridie infrontat in Boscheronos vel in Rixaco, sive in Sirianiano, vel in ipsa isola, et de occiduo infrontat in Sabadello vel in Ortonos, sive in terminio de Juviniario; de parte vero circi infrontat in terminio de Lugarzano, sive in terminio de Maliano. Infra predictas affrontationes dono ego, praelibatus Episcopus, ad praefatum coenobium, casas, casalibus, curtes curtalibus, ortos ortalibus, vineas vinealibus, terras cultas vel incultas arboribus pomiferis vel impomiferis, pratos et pascuis, silvis, garricis et aquis, molendinis, molendinaribus cum eorum decursibus, omnia et in omnibus, quantum alodem infra praedictas affrontationes abeo vel abere debeo pro qualicumque voce, et quantum alodem Soniofredus sacer et Guarinus et filli sui infra praedictas affrontationes abuerunt vel retinuerunt pro qualicumque voce, exceptus ipsas ecclesias, id est, Sancta Maria et Sancto Martino quae sunt Sanctae Mariae Sedis Gerunde, cum decimas et primitias et oblaciones fidelium que ad ipsis ecclesiis pertinent.

Et dono ego, praelibatus Episcopus, ad praefatum coenobium alodes meos qui fuerunt de Vivano transgressore; et sunt ipsi alodes in locum que vocant Aquilare vel in suos termines, et in Ornazonos et in suos, et in Planizes vel in suos termines. In predictis locis dono ad praefatum coenobium casas casalibus etc., omnia et in omnibus quantum alodem praedictus Vives transgressor in predictis locis abuit vel retinuit pro qualicumque voce.

Et dono ego, praelibatus Episcopus, a praefatum coenobium alodem meum quod abeo in valle Manivulo, qui fuit de Sesemundo Blanco: similiter in Cistella et in eius termines vel in Palazo et in eius termines, vel in villa Bodelego et in eius termines. In predictis locis dono a praefatum coenobium casas casalibus, etc., omnia et in omnibus, quantum alodem in predictis locis prescriptus Sesemundus abuit vel retinuit pro qualicumque voce; exceptus ipso puio quem vocant Bodelego, ubi iam dictus Sesemundus habitavit, et exceptas ipsas III casas que iuxta ipso puio sunt, et exceptus ipsos verdegarios qui sunt iuxta ipso Puio, et exceptus ipsos molendinos qui iuxta ipso puio sunt.

Et dono ad praefatum coenobium ipso maso quod habeo in Cistella, ubi Blandericus habitat, cum omnibus rebus que ad ipso maso pertinere videntur.

Et dono ad praefatum coenobium ipsum alodem qui fuit de Servo Dei et de uxore sua, qui est in Fornellos, sicut illi eum retinere, et ipsas vineas qui sunt in Valle alta cum illorum affrontationes. Et dono ad praefatum coenobium in valle Monte acuto maso uno quod Letus dedit a Wifredo comite et ego abeo per successionem iam dicti Comititis. Et dono in iam dicto loco ipsas casas cum curtibus et ortis, et vineas et vinealibus etc., omnia et in omnibus, quantum ibidem habeo vel hereditare debeo pro qualicumque voce, vel quantum condam Letus ibidem abuit vel retinuit pro qualicumque

voce, sicut in ipsa scriptura resonat, que iam dictus Letus fecit a Wifredo comite.

Ipsum vero alodem que vocant Faras et que vocant Palazolo, et que vocant Villamala, et que vocant Roseto, et Marifonte, et que dicunt Turno et Villare novo cum ipsa ecclesia Sancti Andree qui est ipso Turno, et ipso villare que dicunt Achilare et Ornazones et Planezes, et ipso alode qui fuit de Sesemundo Blanco, qui est in Manivulo et in Cistella et in Palatio, dono istos alodes ad praefatum coenobium sub ista videlicet ratione: Ut dum ego vivo teneam et possideam; post obitum meum remaneant a praefato coenobio sine ulla occasione.

Hec omnia superius scripta trado vel caedo ad praefatum coenobium, ut tam presens Abba et monachi et successores ibidem Deo sub regula almi patris Benedicti militantibus jure perpetuo habeant retineantque sine alicuius minoratione vel contradictione, sicut superius insertum est.¹⁰ Quia sicut sancti canones aiunt, devotio etenim uniusquiusque sicut gratanter votum contulit Deo, ita definivit quod plenitudo votorum conservaretur in loco, in quo velut si conlata tenetur manet gratia offerentis, ita si frustratur imminet pernitias defraudantis. Nam dominus noster Ihesus christus in evangelio sic fertur dixisse suis discipulis:

«Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quecumque petieritis, fiet vobis a patre meo».¹¹

Et incirco ego, prelibatus episcopus, unacum meorum caterve clericorum, petimus clementiam omnipotentis Dei, ut constructores benefactoresque prefati coenobii per intercessionem suprapredictorum sanctorum hic et in aeternam beatitudinem remunerantur, detque eis benedictiones atque promissiones quae precepta sua observantibus promisit, dicens:

«Si in preceptis meis ambulaveritis et mandata mea custodieritis et feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis, et terra gignet fructum suum et pomis arbores replebuntur. Aprehendet messium tritura vindemiam et vindemia occupabit sementem. Et comedetis vetustissima veterum et vetera nobis supervenientibus proicietis. Et comedetis panem vestrum in saturitate, et absque pavore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis et no erit qui exterreat. Auferam malas bestias et gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros et corruent coram vobis. Persecuentur quinque de vobis centum alienos, et centum de vobis decem milia: cadent inimici vestri in conspectu vestro gladio. Respiciam vos et crescere faciam: multiplicabimini et firmabo pactum meum vobiscum. Ambulabo inter vos, et ero vester Deus, vosque eritis populus meus».

10. Aquí segueix una línia final il·legible en el perg. 3 de Sant Pere de Besalú de l'ADG, que resta mútil.

11. Mt 18, 19.

Has benedictiones atque promissiones petimus clementiam omnipotentis Dei ut tribuat constructoribus benefactoribusque praefati coenobii, ut hic pie valeant vivere et sic transeant per bona temporalia ut adipisci mereantur eterna.

Nam sicut bonitas et consolatio elemosinarum in sanctis Dei basilicis beniam tribuit conferentibus, ita damnum rite preparat fraudatoribus. Deo igitur datur quicquid a fidelibus in sanctis Dei basilicis pia devotione offertur. Ergo et iustitiam rescindit quisque aliena vota corrumpit. Cum igitur Deus iustitia sit, qua insania agitur ut de manu Dei quis auferat et in usus suos ea que Dei sunt usurpare presumat? Quicumque igitur de rebus a nobis prefato coenobio amodo conlatis vel deinceps conlaturis sive a nobis sive ab aliquo fideli aliquid exinde subtraxerit aut fraudaverit, nisi se correxerit et Deo satisfecerit, male distracta iuxta leges mundanas componere cogatur, et si creatorem suum non honoraverit et in contumacia persteterit, et male distracta cum confusione restituat et a liminibus sancte Dei Ecclesie quam offenderit ut sacrilegus arceatur, et insuper iuxta sanctorum canonum sententias sacrilegii ulcione feriat, ut cum Iuda traditore, qui res que Domino mitebantur asportabat, flammis atrocibus perenniter cruciandus tradatur, Datan et Abiron iudicium sentiat et ad instar eorum in infernum vivus descendat.

«Ponatque illum omnipotens Deus ut rotam et sicut stipulam ante faciem venti, sicut ignis comburit silvam et sicut flamma comburit montes, ita persequatur illum in tempestate sua et in ira sua exturbet eum. Erubescat et conturbetur in seculum seculi et confundatur et pereat.¹² Fiantque dies eius pauci et res eius accipiat alter; et fiant filii eius orfani et uxor eius vidua. Non sit illi adiutor nec sit qui misereatur pupillis eius. Fiat contra Dominum semper et dispereat de terra memoria eius, pro eo quod non»¹³ honoraberit ecclesiam Dei. «Et cognoscant quia nomen tibi Dominus».¹⁴ Et tu «es super omnia Deus benedictus in secula seculorum amen».¹⁵

Exarata est igitur hec scriptura donationis die VI nonarum iulii, era I XVI, anno dominice Trabeationis DCCCCLXXVIII, indictione VI, anno bisdeno IIII quod Franchorum rex Leutharius regnandi sumpsit exordium.

Miro, gratia Dei comes atque episcopus SSS, qui hanc donationem vel tradicionem fecit et idoneis testibus firmare rogavi.¹⁶ + Wandalgarius^a vicescomes. + Teudemundus. + Teudebertus. + Stephanus. + Bera. + Oliba. + Bernardus. + Ioannes. + Hacfredus archilevita SSS. + Oliba gratia Dei comes.¹⁷ +

12. Ps 82, 14-16, 18.

13. Ps 108, 8-9, 12, 15-16.

14. Ps 82, 19.

15. Rom 9, 5.

16. Aquí acaba el text d'ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 87, transcrit supra, apèndix I.

17. A partir d'ací les signatures són imitades de l'original.

Antenor presbiter SSS. Miro sacer SSS. Aimericus levita SSS. Dela levita SSS. Sig+num Oriol. Sig+num Rodegarius. Signum Miro vicescomes. Sig+num Odone. Signum Ermemirus. Sig+num Sentelles.

Desiderius levita, qui hanc scripturam donationis scripsit^b et SSS sub die annoque prefixo.

B

1085

Montserrat, perg. St. Pere de Besalú, n. 2/2

Bernat, comte de Besalú, confirma les donacions i immunitats concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pels seus predecessors.

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 2/2.

IN NOMINE SANCTE ET indiuidue Trinitatis, ego, Bernardus, Bisundunensis comes, laudans et confirmans omnes donaciones ac libertates quas proenitores mei retroactis temporibus fecerunt monasterio Sancti Petri, quod situm est iuxta Fluuiani flumen in bisundunensi castris uicinio.

Abbatibus quoque ac monachis preteritis, presentibus et futuris eiusdem monasterii imperpetuum habitantibus similiter ego, predictus comes, propter amorem Dei et remissionem omnium meorum peccatorum atque proenitorum meorum eandem libertatem laudando hac (*sic*) confirmando libenti animo facio nunc hanc libertatis securitatem prefato monasterio ac Petro Bernardi, presenti priori, et abbatibus hac (*sic*) monachis presentibus et futuris in iamdicto monasterio comanentibus, tali scilicet ratione ut ab hodierno die et deinceps nec ego nec aliquis comes ex mea uel aliena pro[...] posteritate seu alius aliquis homo vel femina dirupere possimus uel possint, et quecumque sunt iuris prelibati monasterii nec audeamus nec audeant ullam inferre uolenciam in predicto monasterio vel in omnibus omnino locis sibi pertinentibus, uidelicet in ecclesiis, in dominicaturis, in uillis ac man sis in terris et uineis ac molendinis, set sint perpetuo iam dicta omnia libera et ab omni confiscacione seclusa.

Abbatibus autem ac priores ac monachi eiusdem Sancti Petri monasterii habeant disponendi et ordinandi licentiam secundum uoluntatem suam in Dei suorumque seruicio ecclesias et baiulias et omnia sua sine nostro et vllo blandimento hominum.

Scripturas eciam illas donacionis, reddicionis et confirmacionis, quas ego predicto monasterio ffeci et omnia quecumque habuit vel habet aut in futuro idem monasterium habebit uel Deo largiente augmentare et acquirere potuerit, sine vllo dolo illi confirmo et sine vlla reseruacione ac minoracione corrobore.

Et dono Deo et Sancto Petro et promitto quod de ista hora in antea fidelis defensor et patrocinator ero omnium rerum quantumcumque modo idem monasterium habet uel in futuro adquisierit, ut Deus omnipotens, intercessione beati Petri Apostoli et omnium sanctorum suorum propicius sit peccatis meis et ab omni me malo deffendat.

Si quis autem hoc disrumpere voluerit vel contra hanc scripturam uenerit, primitus iram Dei incurrat et anathematis excommunicacionem subeat et cum Juda, traditore Domini, participacionem habeat usquequo recipiscat et ad satisfaccionem ueniat. Et insuper hec scriptura omni tempore firma et stabilis permaneat.

Sub cuius vinculo ego, predictus comes, mitto omnes adquisiciones illas et ampliaciones quas ibi fecerint uel facture sint michi quzalicumque modo sint in redempcione molendinorum vel vinearum vel condaminarum siue de mansis, terris et ortis, edifficiis que ibi adquisierint vel adquisierint vel recuperauerint seu adquisituri sint, Domino concedente.

Ffacta presentí scriptura pridie kalendas aprili (*sic*) anno av Incarnacione Domini Millesimo LXXXV.

Sig+num Bernardi, comitis, qui predicta omnia laudo atque firmo et trado iam de dicto monasterio Sancti Petri^a et prescripto priori et successoribus suis et monachis ibi degentibus in perpetuum, et mando simul et rogo iamdicctum Petrum priorem ut hanc scripturam omnibus homionibus quibus voluerit firmare et corroborare faciat. +

Sig+num Bernardi, comitis, filii Bernardi, comitis. Sig+num Petri Gaudredi. Sig+num Bernardus. Sig+num Oliva (?). Sig+num Arnaldus Johannis.

Geraldus Michaelis, monachus et presbiter, scripsit sub die et anno [*espaí*] quo supra.

^a *seq de cancell*

C

1029 novembre 5

Montserrat, n. 2/3

Carta de franqueses concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pel comte de Besalú, Guillem el Gras, subscripta pel papa Joan XIX.

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergs. de Sant Pere de Besalú, n. 2/3 (= full del cartoral de Besalú), ex O.

B. Còpia del segle XVIII: PASQUAL, *Monumenta XI*, fol. 11v-12r (*olim* p. XXX-XXXI), ex O.

a. VL, XV, ap. XXVIII, p. 269-270, ex O.

b. MONSALVATJE, II, ap. II, p. 233-234, ex a.

c. JUNYENT, *Diplomatari*, n. 96, p. 151-153.

α. SÉQUESTRA, 34-35 (traducció catalana parcial ex b).

In nomine sanctae et indiuiduae Trinitatis. Ego Guillemus, gratia Dei comes, considerans me peccatorem in omnibus, uolo aliquit facere quod Deo sit placitum, ut in necessitatibus meis merear illum habere propitium.

Concedo itaque et constituo ad domum Sancti Petri Apostoli, cuius coenobium constructum est iuxta castrum Bisuldunum, vt de isto die in antea aut ego aut ullus homo per me in iam dicto coenobio vel in omni terra quam hodie habet uel in antea iuste adquisierit, non accipiamus vllum receptum, neque vllam paratam, neque aliquis post me in perpetuum, nisi forte abbas ipsius loci me rogauerit et inuitauerit, sicut ei placuerit.

Destruo quoque peruersum^a vsum quod ego constitui, ut in hoste mea vel successorum meorum non faciant vllum seruicium neque traginam, neque aliquod prestitum, neque de cauallis, neque de mulis, neque de asinis, neque de^b vlla re neque mihi, neque ad aliquem post me in aeternum.

Accepi autem propter hoc a Tassione, ipsius loci abbate, trecentos et eo amplius modios calcis propter aedificationem palatii mei.

Si quis ergo hanc constitutionem uoluerit disrumpere, aut ego, aut aliquis homo, si non digne satisfecerimus Deo et sancto Petro Apostolo, ex tunc de parte Dei omnipotentis et omnium sanctorum permaneamus excommunicati per excomunionem omnium Episcoporum, quorum nomina in hac parte carta fuerint scripta.

Facta carta concessionis nonis novembris, Anno xxxiiii^o regnante Rothberto Rege.

Ego Johannes, sanctae, catholicae et apostolicae Romanae ecclesiae presul. Ego, gratia Dei Oliba episcopus + SS. Guillemus, qui hanc cartam concessionis feci, firmaui et firmare rogauit.

+ Petrus, quem dicunt episcopum Sanctae Rufinae.¹⁸ + Petrus Episcopus. + Vifredus^c gratia Dei episcopus +. Azalaizis, comitissa +.

Sig+num Vilielmus, vicescomes. Sig+num Odgario, saione. Amencius, episcopus. + Vadaldus, ac si indignus gratia Dei episcopus SS. Bernardus, comes Bisullunensis, proles Guillemi comitis +. Miro SS. Clemens. Sig+num Ademar, mandatarius Sancti Petri. Sig+num Berneorlus (?) Arnallo. Sig+num Raimundus Ademar. Sig+num Raimundus Adalberto.

+ Johannes, presbiter et monachus, qui hanc cartam concessionis scripsi, cum literas raras in v^o et vi^o versu, et superpositas in vi^o versu, et subscripsi die et anno quod (*sic*) supra.

^a *ms* peruresum ^b *seq* v *cancell* ^c *seq* dei *cancell*

18. P. KEHR, *El papat i el principat de Catalunya fins a la unió amb Aragó*, dins «Estudis Univesitaris Catalans», XII (1927), 346, nota 2, remarcava que aquesta subscripció del bisbe Pere de Santa Rufina (= cardenal bisbe de Silva Candida) demostra que el document fou presentat a Roma.

D

1085 *ca.*

Montserrat, n. 2/4

El comte Bernat confirma les donacions i immunitats concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pels seus predecessors.

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 2/4.

IN DEI ETERNI NOMINE, Patris scilicet et Filii et Spiritus Sancti, ego, Bernardus, Dei miseracione Bisuldunensis comes, vna cum principibus ac magnatis mei comittatus, considerans pondus meorum peccatorum et omnium progenitorum meorum, per presentem scripturam laudo, firmo ac corroboro omnes donaciones seu adquisiciones ac libertates quas progenitores et antecessores mei, Miro videlicet reuerentissimus comes et episcopus, et Bernardus, inclitus comes, ac Guillemus, nobilissimus comes, et omnes alii comites retroactis temporibus fecerunt monasterio Sancti Petri et Sancti Primi, quod situm est in Bisulluni castri vicinio, propter amorem Dei et remissionem omnium peccatorum meorum atque omnium predictorum predecessorum meorum parentorum.

Omnes (?) donaciones et adquisiciones ac libertates quas ipsi eidem monasterio fecerunt et a diuersis patribus, archiepiscopis videlicet et episcopis ac comitibus et aliis prudentissimis ac nobilissimis uiris consignare et corroborare fecerunt, nunc hanc libertatis [securi]tatem et confirmationem deuoto ac fideli animo in presenti scriptura preffato monasterio ac Petro Bernardi presenti, abbati et abbatibus ac monachis presentibus et futuris in presenti monasterio comanentibus ffacio et [...].

Tali scilicet ratione ut ab hodierno die et deinceps nec ego nec aliquis comes ex mea uel aliena posteritate seu alius aliquis cuiuscumque ordinis uel dignitatis non disrumpam nec disrupere faciam nec disrumpere ualeant nec inuadere quocumque modo quecumque sint iuris prelibati monasterii nec audeam nec audeat ullus uir ullam inferre uolenciam in predicto monasterio vel in omnibus omnino locis sibi pertinentibus, in hoc videlicet quod [est vel esse] debet in villa Bisulduni per scripturas et donaciones predictorum antecessorum in possecionibus [...], in dominicaturis [*fne mutilus*].

III

Perquè el lector tingui un idea del lloc que els documents exhumats avui ocupen en una sèrie documental ordenada cronològicament i referent a Sant Pere de Besalú, donem ara el regest i les fonts dels documents referents a aquest cenobi que tenim recollits des del 889 al 1085:

I

889 juny

ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 1¹⁹

*Precepte del rei Odó, donat a prec dels interessats, el prevere Guifré i els seus germans Sindilà i Envolat, confirmant-los el lloc de Palou {d'Orfes} amb els apendicis del riu, que llur avi extirpà en el pagus de Besalú, i altres béns comprats en el vilar Cacciaici i en la vall de Mieres, en el comtat de Besalú, el vilar de Guixeres {a Sant Miquel de Campmajor} i un altre vilar que artigaren Recosind i Obat, concedint-los els béns fiscals en la vila de Parets i en el vilar Cacciaici; i atorgant-los la immunitat sobre tots aquests béns, si es mantenien fidels.*²⁰

19. És el pergamí més antic de l'ADG.

20. El precepte s'emmarca en l'ambient de dubtes i de pugnes que van sorgir als comtats catalans quan fou entronitzat Odó, comte de París (888-898), fill del pervingut Robert el Fort, per succeir l'emperador Carles el Gros (885-888), nét de Lluís el Piaós. Des del 13 de gener del 888, quedava oberta la successió al tron, la qual recaigué en Odó, que acabava de vèncer els normands a Montfaucon d'Argonne l'estiu d'aquell any. En un període d'onze anys era la quarta vegada que hom canviava de rei (Lluís el Quec † 879; Carloman † 884; Carles el Gros † 888), ara fins i tot de dinastia. La debilitació del poder reial i la desorientació que van causar aquestes circumstàncies entre els responsables locals del govern, coincidí a la Marca Hispànica amb l'intent d'Esclua, bisbe intrús d'Urgell, de reconstituir una província eclesiàstica independent de la de Narbona, amb la consagració del bisbe Ermemir com a bisbe de Girona i l'expulsió de Serfdedéu, bisbe de Girona consagrat per l'arquebisbe de Narbona, amb el suport del comte Sunyer d'Empúries: Cf. Ramon d'ABADAL, *Els primers comtes catalans*, 156-161; Josep MORERA SABATÉ, *Un conato de secesión eclesiàstica en la Marca Hispànica en el siglo IX*, dins «AIEG», XV (1962), 293-215 [reproduït dins Miscelánea, Sant Cugat del Vallès 1967, 119-148]; Robert-Henri BAUTIER, *La prétendue dissidence de l'épiscopat catalan et le faux concile de «Portus» de 887-890*, dins «Bulletin Philologique et Historique [jusqu'à 1610]» (Paris) 1961 [1963], 477-498; CR V, 31-32. La maniobra no deixava d'ésser un intent de reconstruir l'estructura de l'antiga església visigòtica, arraconada si no destruïda pels carolingis, en el moment on un canvi de dinastia semblava favorable a l'intent. El primer de març del 889 Serfdedéu era al monestir de Banyoles, on l'abat Sunifred i els monjos, que es declaraven expectants davant l'afer de la successió (és a dir, es mantenien fidels al que havia representat la dinastia i la política carolíngia) li exposaren que les esglésies de Santa Maria de Porqueres i de Sant Martí de Campmajor, construïdes pels abats Bonet i Elies, respectivament, havien estat sostretes al monestir, aportant un precepte de l'emperador Carles i testimonis fidedignes que demostraven els drets monacals sobre les dites esglésies; Serfdedéu en va decretar la restitució, bo i imposant al monestir l'obligació de pagar cada any dos modis de vi i de gra a l'església de Santa Maria de Girona, CatCar V-1, n. 68. Mentrestant, la facció Sunyer-Esclua, amb la complicitat del bisbe de Vic, Gotmar, obtenia l'estiu del 889 del rei Odó, reconegut sense reserva, alguns preceptes en detriment del

O*. ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 1, fragment final.

A*. Còpia de principis del segle XIX de J. Villanueva: Madrid, RAH, 12-19-4, fol. 65 [Colecció de copias, fol. 36], ex O.

- a. CatCar II-II, n° XXIX, p. 363-364, ex A.
- b. BAUTIER, n. 8, p. 38-40, ex A.
- c. CatCar V-I, n. 72, p. 110.

α. J. M. MARQUÈS, *Arxiu Diocesà de Girona: una etapa*, amb facsímil parcial a la portada.

β. OLZINELLES, doc. 4.

2

944 juliol 10

ACG, Llibre Verd, fol. 190rv

Precepte del rei Lluís IV d'Ultramar, donat a precís de l'abat Gotmar,²¹ concedint la immunitat als béns que el clergue Adalbert²² i els seus germans posseïen en els comtats de Besalú i Girona.

comte Guifred, de l'arquebisbe de Narbona i del monestir de Banyoles, CatCar V-I, n. 69-72. L'arquebisbe de Narbona contraatacà tot d'una, i l'estiu del 890 obtingué el suport del rei Odó, prèvia la seva *commendatio* i la de la seva província; mentrestant, el comte Guifre o Guifred el Pilós atreïa el bisbe de Vic Gotmar cap a la seva política, com a preludi del redreçament de la situació eclesiàstica. El retorn al statu quo d'abans de les torbacions es va aconseguir gràcies a l'arreglament de Gotmar al costat de Teoard i Serfdedéu i a la missió de pacificació menada pel mateix Gotmar prop del comte Sunyer d'Empúries. Els intrusos Esclua i Ermemir desapareixen de l'escena a partir de la reunió conciliar celebrada a la Seu d'Urgell el 892, a la qual assistí el reconciliat comte Sunyer, i la rehabilitació de Serfdedéu és un fet des del 891: Assisteix al concili de Meung-sur-Loire, obté preceptes del rei Odó —que en donava a tothom que el reconeixia, encara que fossin contradictoris—, amb el mundiburdi i la immunitat per a la Seu de Girona, PM 2, CC 13, CatCar II-I, pp. 141-143; II-II, pp. 365-366; V-I, n. 75-77; cf. també J. RIERA, *Document inèdit del rei Odó a favor de Petroni*, dins «Estudis Universitaris Catalans», 8 (1914), 248-249.

21. Abat de Sant Cugat del Vallès (943-951) i bisbe de Girona (944-954).

22. La història moguda d'aquest clergue és el que obliga a inserir el document i els altres tres que seguiran (n. 4-6) en una col·lecció referent al monestir de Besalú. Personatge de la classe dirigent, fill de Raifred, nebot del prevere Sunifred i oncle d'un tal Oliba, tal com diran els docs. 3-5, assisteix a la consagració i dotació de les esglésies de Santa Maria del castell de Finestres (a. 947), de Santa Coloma de Fitor (a. 949), de Santa Coloma de Farners (a. 951): CatCar V-I, n. 274, p. 252-254; n. 279, p. 258-259; n. 291, p. 270-272; a l'elecció de l'abat d'Amer del 9 de novembre del 949, CatCar V-I, n. 287, p. 265-266; al mall de comte d'Empúries i del seu fill el bisbe d'Elna sobre les pesqueres de l'estany de Castelló, esmentat en la nota 318; a la publicació del testament sacramental de Guadamir, esmentada en la mateixa nota. Finalment subscriu el reconeixement del comte-bisbe Miró fet als habitants de Palau de Santa Eulàlia, esmentat allí mateix. En un moment que no es pot precisar, es constituí rebel al comte Guifré, de Besalú, l'expulsà de Besalú, el perseguí amb l'ajut de parents i altres enemics del comte, com és ara els germans Wigila, prevere, i Trasoat (CatCar V-II, n. 457, p. 418-420), i finalment

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIV: ACG, *Llibre Verd*, fol. 190rv.

B. Còpia del segle XVII: BNF, ms. Baluze 116, fol. 143.

a. Philippe LAUER, *Le regne de Louis IV d'Outremer*, París 1900, p. 325.

b. Philippe LAUER, *Recueil des Actes de Louis IV roi de France (936-954)*, París 1914, n° XXIV.

c. CatCar II-II, n° XXXIX, p. 387-390.

d. CONSTANS, I, n° 32/33, p. 231-232.

α. CatCar V-I, n° 262, p. 242.

3

947 febrer 19

ADPO, H 261, fol. 1r-2r

Acta de consagració de l'església de Sant Julià de Ribelles.

O. Perdut.

A* Còpia feta devers 1636 pel notari Josep Gostar: ADPO, H 261, fol. 1r-2r: «Donation de certaines pieces de terre faite par [*espai en blanc*] en faveur de l'Eglise parroissiale de Sain Julien de Ribelles du 12 des kalendes de Mars de la 12e année de Louis fils de Charles et de l'Incarnation du Seigneur 944. Extraite de l'archive des Benedictins de Besalu pour Monsieur Pierre Fontanelle, docteur en civil, citoyen noble de Barcelone, greffier en chef de la Viguerie et Baillage de Besalu».

el mataren, entre el setembre del 957 i el gener del 958, data en la qual els marmessors del comte procedien a l'execució de les seves darreres voluntats. Seguidament Adalbert fugí, anant possiblement a una o altra peregrinació, no sense fer hereu dels seus béns, si moria a l'autoexili, l'oncle Sunifred i, mort aquest, la Seu de Girona. El germà del difunt Guifré, també Sunifred de nom, reconquerí el castell de Besalú, prengué el govern del comtat i confiscà judicialment els béns d'Adalbert i dels altres rebels transgressors. Adalbert consta mort el setembre del 958 (infra n. 4). Fou Ramon d'Abadal qui proposà d'identificar-lo amb el canonge de Girona homònim que assistia a la consagració de l'església del castell de Finestres (CatCar V-I, n. 274, p. 253) i/o amb l'Adalbert que, en un moment posterior al 953, discutia a l'abat de Sant Pere de Roda la propietat de l'estany de Castelló, consignada en un precepte del rei Lluís d'aquell any 953 (MH, ap. xciv, cols. 874-875; CatCar II-I, *Sant Pere de Rodes*, n. III, p. 232-234; CatCar V-II, n. 391, p. 351-353). Com sigui, el paquet dels béns Adalbert-Sunifred foren llegats pel comte de Besalú Sunifred al seu germà, després també comte, Miró, futur bisbe de Girona. Una part dels béns van anar a parar a la Seu de Girona, com ja preveia Adalbert —i aquesta disposició és el que permet d'hipotitzar que n'era clergue (canonge?) [infra, n. 4-5]—, una altra part al monestir de Banyoles [MH, ap. cxxvi, cols. 923-924; CatCar V-II, n. 457, p. 418-420] i una altra part al monestir de Sant Pere, infra n. 8 i 10. Cfr Josep M. SALRACH, *El comte Guifré de Besalú i la revolta de 957. Contribució a l'estudi de la noblesa catalana del segle X*, dins «II Assemblea d'Estudis sobre el comtat de Besalú. Actes», Olot 1973, 3 ss.

a. Bernard ALART, *Documents sur la langue catalane des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne*, dins «Revue des langues romanes», III (1872), 265-291, específicament 273-276, ex A.

- b. ALART, *Cartulaire*, n. 7, p. 16-18.
- c. MONSALVATJE, IV, ap. XVIII, p. 228-231, ex b.
- d. CR, IV, p. 129, ex c.
- e. ORDEIG, *Dotalies*, I, n. 59, p. 142-144, ex b.
- f. CatCar, V-I, n. 272, p. 250-252.

α. VL, XIII, p. 49-50.

β. MONSALVATJE, XI, n. XC, p. 170.

γ. MONTSALVATJE, XVII, p. 154.

δ. ORDEIG, *Inventari*, n. 56, p. 159-160, datant 944.

4

958 setembre 28

ADG, CC, p. 308-309

Odoari, prevere, Sunifred, sacerdot, i Joan, clergue, com a marmessors d'Aldalbert, lliuren a la casa de Santa Maria de Girona un alou situat al comtat de Besalú, al terme de Parets.

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIII: CC, p. 308-309.

a. CONSTANS, I, n. 39/40, p. 259-260, ex A.

b. MARQUÈS, CC, n° 51, p. 135-137.

c. CatCar V-I, n° 329, p. 298-299, ex A.

α. BOTET, n. 49.

5

968 febrer 2

ADG, CC, p. 301-302

El comte Miró (II de Besalú) dona a l'església de Santa Maria de Girona i al bisbe Arnulf l'alou que havia estat de Raifred i del seu pare Adalbert, que té per donació del seu germà Sunifred, comte, en el comtat de Besalú, a la vil·la de Parets (d'Empordà, terme de Vilademuls).

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIII: ADG, CC, p. 301-302.

B. Trasllat de 1483: ADG, Procés de la Bisbal, extraviat.

C. Còpia del segle XVII: BNF, ms. Baluze 108, fol. 170, ex A.

D. Còpia del segle XVII: BNF, ms. Baluze 116, fol.168v, ex B.

- a. MH, ap. CVI, col. 889, ex A.
- b. PUJADES, *Crònica VII*, p. 159-160, ex A.
- c. ES, XLIII, ap. XXI, p. 409-410, ex a.
- d. MONTSALVTJE, I, ap. IV, p. 233-235, ex a.
- e. CONSTANS, I, n. 41, p. 263-264, ex c.
- f. MARQUÈS, CC, n° 54, p. 139-140, ex A.
- g. CatCar V-I, n° 386, p. 344.

α. VL, XIII, p. 59-60, ex a; XV, p. 58, ex A, a.
β. BOTET, n. 52.

6

968 febrer 21

ADG, CC, p. 300-301

El comte Miró (II de Besalú) dona a l'església de Santa Maria de Girona un alou que ha heretat dels seus germans en el comtat de Besalú, en el terme de la vil·la Parets (d'Empordà, terme de Vilademuls). L'alou havia pertangut a Adalbert, que es revoltà contra el príncep Guifré, comte de Besalú, el qual fou expulsat de la seva fortalesa. Restablert l'ordre, Adalbert s'exilià, després d'haver testat a favor del sacerdot Sunifred, també rebel. Els jutges, però, consideraren fraudulent el testament i donaren tots els béns d'Adalbert-Sunifred al comte Sunifred, el qual, en morir, llegà l'alou de Parets al seu germà Miró, el qual al seu torn en confirma la cessió a Santa Maria de Girona.

O. Perdut.

- A.* Còpia del segle XIII: ADG, CC, p. 300-301, ex O.
- B. Trasllat de 1483: ADG, Procés de la Bisbal, extraviat.
- C. Còpia del segle XVII: BNF, ms. Baluze 108, fol. 169, ex A.
- D. Còpia del segle XVII: BNF, ms. Baluze 116, fol.167, ex B.

- a. MH, ap. CVII, col. 889-91, ex A.
- b. PUJADES, *Crònica VII*, p. 161-163, ex A.
- c. ES, XLIII, ap. XXII, p. 410-412, ex a.
- d. MONTSALVTJE, I, ap. V, p. 235-237, ex a.
- e. CONSTANS, I, n. 42, p. 265-266, ex c.
- f. MARQUÈS, CC, n° 55, p. 141-143, ex A.
- g. CatCar V-II, n° 388, p. 349-350.

α. BRÉQUIGNY, *Table I*, p. 442.
β. VL, XIII, p. 60, ex a; XV, p. 58, ex A, a.
γ. BOTET, n. 52.

δ. CatCar II-II, p. 387-388.

ε. Francesc CAULA, *Recull d'articles i treballs*, t. II, Sant Joan les Fonts 1984, 161-165.

7

969 gener 8

MONSALVATJE, XI, 215-216

*Cessió²³ que fan Gaurí i els seus fills Francemir i Oriol a Miró, comte de Besalú i bisbe de Girona, de dos alous, situat l'un a la parròquia de Santa Maria de Fares, en el lloc de Roset (Sant Ferriol), que afronta amb les vil·les de Fares i Meixella, amb el riu Juinyell i amb Ortós; i l'altre a Sant Martí de Palol (Dosquers).*²⁴

O. Perdut. Monsalvatje el va veure al Mont i probablement se'l va endur.

a.* MONSALVATJE, XI, n. CLV, p. 215-216, fragments ex O.

α. MONSALVATJE, XII, n. DLXIX, p. 6.²⁵

β. CatCar V-II, n. 394, p. 353-354.

8

976 febrer 24

VL, XV, p. 278-280

El bisbe de Girona Miró, amb el consentiment del seu germà el comte Oliba I de Besalú, aprova l'elecció de Dodó com abat (de Sant Pere de Besalú), feta pels monjos del monestir.

O. Vist i copiat per VL a l'arxiu de Sant Pere de Camprodon, ja mutilat per dalt i per baix, actualment perdut.

23. Monsalvatje qualifica el document com una venda. Faltant el pergami i vistos els antecedents i el que es diu infra, n. 8 i 11, sospitem que Guarí era dels conxorxats amb Adalbert i Sunifred contra el comte Guifré, i que el document constata una simple transfe-reència de béns.

24. Aquest alou serà donat pel comte-bisbe Miró a Sant Pere de Besalú: Cfr infra n. 8.

25. En el volum XI (ed. any 1901), on transcriu una part del document, Monsalvatje diu que prové del «Archivo de Santa María de Besalú»; en la simple notícia que en dona en el volum XII (ed. any 1902), diu que prové del «Archivo del monasterio de San Pedro de Besalú». Siguin un o dos els exemplars que Monsalvatje tenia del document, en el volum XI queda aclarit que la major part dels documents reials i comtals de «l'Arxiu de Santa Maria» eren molt mal conservats i alguns resultaven il·legibles, raó per la qual l'historiador en feia només un extracte, és a dir, publicava el que li era avinent de llegir.

- a.* VL, XV, ap. XXXIII, p. 278-280, ex O.
- b. MONSALVATJE, VI, ap. IV, p. 10-12, ex a.
- c. CR, X, 88, ex a.
- d. CatCar V-II, n. 433, p. 382-383, ex a.

- α. MONSALVATJE, XI, n. CLXV, p. 223.
- β. SÉQUESTRA, 28.²⁶
- γ. GROS I PUJOL, *Sant Pere de Camprodon*, 77-79.
- δ. OLZINELLES, doc. 17.

9

977 novembre 24

Roma, ASV, Reg. Vat. 22, fol. 183v-184v

Miró, bisbe de Girona i comte de Besalú, d'acord amb els seus germans, els comtes Oliba²⁷ i Sunifred,²⁸ converteix l'església de Sant Pere, Sant Pau i Sant Andreu de Besalú en un monestir benedictí, al qual concedeix la immunitat i sotmet a l'autoritat i la protecció de l'església de Roma. Per tal de subvenir a les necessitats dels monjos, el dota amb un alou a la vila de Besalú i amb el cementiri, els drets de justícia i les fonts; amb la vil·la Porreres i l'església de Sant Andreu; amb la vil·la del Torn (terme de Sant Ferriol) i l'església de Sant Andreu; amb els alous de Fares i Roset (terme de Sant Ferriol); amb els alous de Marifont (terme de Dosquers) i d'altres llocs propers; amb els drets de pastura al Pontiró, a la muntanya de Tregurà (terme de Vilallonga de Ter); amb un honor a la parròquia de Santa Cecília de Sadernes (terme de Sales de Llierca); i amb dos masos. Algunes d'aquestes dotacions es fan per després de la mort del fundador.

O. Perdut, vist per MH i per ES.

A.* Còpia del 25 de juny del 1252: Roma, ASV, Reg. Vat. 22, fol. 183v-184v, ex O.

B. Còpia del 19 de setembre del 1481: ADG, *Processos medievals*, n. 457 (olim C 50, n. 12, quadern 1: «Privilegia Monasterii Bisulduni»), fol. 16v-22v.

26. Séquestra dona l'escriptura com «avui existent en l'arxiu».

27. És Oliba I, dit Cabreta, comte de Cerdanya (958-990) i de Besalú (958-964 i 984-988).

28. És Sunifred II, comte de Cerdanya i de Besalú (958-964). Segons aquesta cronologia, el document no podria dur data de 977, si Sunifred, ja mort, el signava. Baluze va advertir l'anomalia, MH, col. 407, i l'ES intentava explicar-la, argüint que l'escriptura fou feta del vivent de Sunifred i no es va executar fins al 977; però l'explicació topa amb dues contradiccions: Miró no fou comte de Besalú fins al 965, ja mort Sunifred, ni bisbe de Girona fins al 970; malament es podia titular comte i bisbe abans del 964. No hi ha més remei que pensar que la fundació de Sant Pere de Besalú fou acordada pels tres germans quan tots tres eren vius i que més tard, en el moment d'executar-la, hom va *arreglar* l'escriptura fent-hi constar el nom de Sunifred.

C. Còpia del 25 de febrer del 1622, autoritzada per Pere Miquel, substituït del notari de Sant Pere de Besalú, Joan Pere Fontanella, en poder de F. Monsalvatje i Fossas l'any 1889,²⁹ actualment perduda.

D. Còpia del s. XVIII, en paper: BC, Arxiu, reg. 9117.

- a. MH, ap. CXXIV, cols. 919-921, «ex veteri membrana Bisuldunensi».
- b. ES, XLIII, 416-419, ex O.
- c. MONSALVATJE, II, ap. v, p. 205-208, ex a, b.
- d. QUINTANA, n. 774, p. 684-687, ex A.
- e. Maria DE BOLÓS, *La comarca de Olot*, Barcelona 1977, ap. 15, 468-469.
- f. CR, IV, 190, amb traducció catalana de Jordi Bolós i Masclans, ex a, b, c, e.
- g. CatCar V-II, n. 441, p. 393-396, ex a.
- h. *Sant Pere de Besalú 1003-2003*, ap. I, p. 142.

- α. RAH, ms. 9/5937, fol. 252v.
- β. PUJADES, *Crònica*, VII, 217-220.
- γ. ES, XLIII, 343-344, ex a.
- δ. MONSALVATJE, I, 78-81; II, 37-38; XI, n. CLXXI, p. 228.
- ε. MANSILLA, *La documentación pontificia*, n. 2, p. 2-5, ex A.
- ζ. SÉQUESTRA, 17-19, traducció catalana parcial.³⁰
- η. Francesc CAULA, *Recull d'articles i treballs*, vol. II, Sant Joan les Fonts 1984, 161-165; ID., *Defensas bisuldunenses*, dins *ib.*, vol. IV, 79; ID., *Besalú, condado pirenaico en la época carolingia*, dins *ib.*, 127-129; Josep M. SALRACH, *El comte-bisbe Miró Bonfill i la fundació i dotació de Sant Pere de Besalú (977-978)*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1989», 11-21.
- θ. MARTÍ, n. 113, p. 143-144.

10

978 juliol 2

ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 2³¹

Miró, bisbe de Girona i comte de Besalú, dóna al monestir de Sant Pere de Besalú un alou i drets de pastura a la muntanya de Tregurà, en el lloc de Pontiró, a la parròquia de Sant Julià de Tregurà (terme de Vilallonga de Ter), en el comtat de Besalú.

O.* ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 2, vist per ES, i el confon amb el següent.

29. MONSALVATJE, I, 80-81.

30. Efectuada, segons diu, a partir del «Cartulari de Sant Pere».

31. Pergamí procedent del fons Monsalvatje.

- a. MONSALVATJE, XII, n. DLXX, p. 6-7, ex O.
- b. CatCar V-II, n. 447, p. 399-400, ex a.

- α. MONSALVATJE, II, 37-38.
- β. OLZINELLES, doc. 18.

11

978 juliol 2

ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 3³²

Miró, bisbe de Girona i comte de Besalú, fa donació d'uns alous al monestir de Sant Pere de Besalú, fundat l'any anterior, on reposen les despulles de sant Prim. Una part dels alous li pervenen per herència familiar i l'altra part per confiscació de béns feta als rebels que van assassinar el seu germà, el comte Guifré.³³ Els alous són a Maià de Montcal, Porreres, el Bac, el Pontiró, Juinyà, Hortós, Lledó, Vilarig, Coquell, Vilanant, Mieres, Briolf, Ventajol, el Torn, Fares, l'Aguilar, Planeses, Cistella, Palau, Sant Ferriol i Montagut, entre altres llocs, retenint l'usdefruit d'alguns d'aquests béns fins a la seva mort.

- O.* ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 3, mutilat al final.
- A. Còpia del segle XII: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 1, ex O.
- B. Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 2/1.
- C. Còpia fragmentària del segle XIV: ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 87.
- D. Còpia del segle XVII: Montserrat, Armari B, II, prestatge 2 /5, bossa 2.
- a. YEPES, *Corónica*, V, ap. XX, fol. 442v-443r (ed. incompleta), ex O.
- b. AGUIRRE, III, 185, ex a.
- c. VL, XV, ap. XXV, 254-262, ex O.
- d. PUJADES, *Crónica*, VII, 226-227, (ed. incompleta), ex a.
- e. MONSALVATJE, II, ap. VI, p. 209-220, ex b.
- f. E. JUNYENT, *Diplomatari*, n. 2, p. 4-5, fragment inicial del preàmbul laudatori de la família comtal de Cerdanya i paràgrafs finals de la data i signatures, ex A i b.
- g. CatCar V-II, n. 448, p. 400-406, ex O et b.

32. SÉQUESTRA, 20, nota 1: «Fou descoberta al Santuari de Nostra Dona del Mont l'any 1912 junt amb altres pergamins de l'Abadia».

33. És Guifré II (927-957), que morí a mans del clergue Adalbert i dels seus parents, que es van revoltar i van assaltar-li el castell, on morí. Cfr supra, n. 2, notes 22-23; n. 3-5 i 8.

α. ES, XLIII, 344-346; XLV, 122-123.

β. VL, XV, 59-60.

γ. PUJADES, *Crónica*, VII, 2253-227.

δ. MONSALVATJE, II, p. 38-40; XI, n. CLXXIII, p. 229.

ε. SÉQUESTRA, 20.

ζ. CONSTANS, I, n. 44, p. 273-274.

η. Josep M. SALRACH, *El comte-bisbe Miró Bonfill i la fundació i dotació de Sant Pere de Besalú (977-978)*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1989», 21-26.

12

979 febrer 5

Adroari i Xilona donen al monestir de Sant Pere de Besalú una peça de terra situada al comtat de Girona el cinc de febrer de l'any XXV del rei Lotari, fill del difunt rei Lluís.

α. MONSALVATJE, XII, n. DLXXVI, p. 16, ex AMSPB.

13

979 febrer 22

Vic, AE, lig. 2061, plec IV, p. 99-112

Miró, comte de Besalú i bisbe de Girona, dicta el seu testament i nomena marmessors l'abat Toderic, prevere Miró, el seu germà Delà, Oriol, Ató, Trasuad i l'abat Miró. mana que el seu cos sigui enterrat a Santa Maria de Ripoll, nomestir al qual dóna alous que té als comtats de Berga, Osona, Cerdanya i Besalú. Dóna alous situats als comtats de Girona i de Besalú a l'església de Santa Maria i Sant Feliu de Girona. Fa llegats als monestirs de Sant Joan de les Abadesses, Sant Pere de Camprodon, Sant Pere de Besalú, Sant Miquel i Sant Genís de Besalú, Sant Esteve de Banyoles, Sant Pere de Roda, Santa Maria d'Arles, Sant Miquel de Cuixà i Sant Llorenç prop Bagà, i a l'església de Sant Vicenç de Besalú. També fa deixes al seu fidel i almoiner Miró, al seu germà Oliba, comte {de Besalú}, al seu fidel Oriol, al jutge Joan i als germans d'aquest, Eldred i Ennegó.

O. Conservat a Ripoll fins al 1835, perdut.

A.* Còpia del segle XIX de R. d'Olzinelles: Vic, AE, lligall 2061, plec IV, p. 99-112.

a.* BOFARULL, *Los Condes de Barcelona vindicados*, I, p. 98-105, ex O.

b. MONSALVATJE, I, ap. VI, p. 238-247, ex a.

c. BOLÓS, Maria de, *La comarca de Olot*, 472-475, ex b.

d. CR IV 20-23.

e. CatCar V-II, n. 453, p. 409-414, ex a et b.

α. VL, XIII, 75.

β. MONSALVATJE, XI, n. CLXXIV, p. 229.

γ. CONSTANS, I, n. 45, p. 277-278.

δ. BOLÓS, Jordi – PAGÈS, Montserrat, *El monestir de Sant Llorenç prop Bagà*, 193, ex a.

14

979 maig 8

Roma, ASV, Reg. Vat. 22, fol. 184rv

El papa Benet VII,³⁴ en butlla adreçada a l'abat Guifré de Sant Pere de Besalú,³⁵ confirma la protecció papal del seu monestir i les donacions que li ha fet el bisbe de Girona Miró, renova la seva subjecció a la Seu romana mitjançant un cens anual de cinc sous i li concedeix la immunitat i la lliure elecció d'abat.

O. Perdut.

A. Còpia medieval perduda, probablement el document publicat per YEPES.

B.* Còpia del 22 de juny del 1252: Roma, ASV, Reg. Vat. 22, fol. 184rv.

C. Còpia incompleta del 16 d'agost de 1252: Roma, ASV, Reg. Vat. 22, fol. 208r.

a. YEPES, V, app. XXI, fol. 443-444, edició incompleta, probablement ex A.

b. MARTÈNE, *Veterum scriptorum*, I, 328, edició incompleta, ex «ms. Colbertino».

c. COQUELINES, *Bullarum*, I, 279, ex b.

d. AGUIRRE, III, 186, ex a?

e. PUJADES, *Crònica*, VII, 228-229, ex a.

f. MARTÈNE-DURAND, I, 328.

g. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, XIX, col. 71, ex b.

h. MARINI, *I papiri diplomatici*, Roma 1805, 56.

i. PL 137, 334, ex f.

j. MONSALVATJE, II, ap. VIII, p. 226-228, sense indicació de font.

34. Cfr *Enciclopedia dei Papi*, I, 96-100.

35. La cronologia del document imposa una revisió de l'abaciologi d'Ernest Zaragoza, que el 979 dona com abat Dodó (976-987) i retarda l'abadiat de Guifré als anys 1003-1022: ZARAGOZA, *o. c.*, 93.

- l. MANSILLA, *La documentación pontificia*, n. 2, p. 2-5, ex B i C.
 m. QUINTANA, *La documentación pontificia*, n. 773, p. 681-684, ex B, i n.
 791, p. 698-700, ex C.
 n. CatCar V-II, n. 455, p. 415-417.

- α. RAH, ms. 9/5937, fol. 252v.
 β. ES, XLV, 123.
 γ. JAFFÉ, *Regesta*, n. 3800 (2909).
 δ. MONSALVATJE, II, p. 40.
 ε. SÉQUESTRA, 21-23 (traducció catalana parcial).³⁶
 ζ. MARTÍ I BONET, *Regesta*, n. 29, p. 399-400.

15

FALS

[979 abril 2]

VL, XV, ap. xxvi, 263-266

Nova confirmació de la dotació del monestir de Sant Pere de Besalú, feta pel comte-bisbe Miró.

O. Perdut.

- a.* VL, XV, ap. XXVI, p. 263-266, ex O.
 b. MONSALVATJE, II, ap. IV, p. 221-225, ex a.
 c. CatCar V-II, Apèndix. Documents falsos, n. VII, p. 539-541.

16

983 juny 14

ACG, perg. 23

El bisbe Hildesind³⁷ d'Elna i els altres almoiners del difunt clergue Guigó, fill de Guitizà, fan públic el seu testament davant el jutge Oruç³⁸ i el clergue Ató,³⁹ en presència de sacerdots i laics, entre ells el vescomte Guandalgot de Besalú.⁴⁰ Tres testimonis juren damunt l'altar de Sant Pere de l'església de Darnius, situa-

36. Séquestra tenia davant l'original o una còpia fatigada: «El mal estat del document ens priva de transcriure el final d'aquest paràgraf, puix apareix aquest punt totalment mutilat».

37. Bisbe entre 979 i 991.

38. Cfr CatCar, V-II, 335, 413, 485, 486, 512.

39. Cfr CatCar, V-II, 485-486.

40. Per al vescomte de Besalú Guandalgot, que actua entre 968 i 994, cfr. Cat Car V-II, 388, 413, 441, 448, 461, 486, 522 i vii.

da en el comtat de Besalú, que eren presents en el moment que el susdit Guiguó dictà el seu testament. Confirmà les donacions ja fetes i manà repartir els altres nombrosos béns seus, situats en diferents llocs dels comtats d'Empúries, Besalú, Peralada, Vallespir i Rosselló, entre monestirs, esglésies, personatges com ara el vescomte Bernat i el bisbe Miró, i familiars. El testador havia mort el 25 de desembre proppassat.

O.* ACG, perg. 23.

A. Còpia del segle XVII: ACG, *Transumptum instrumentorum*, I, fol. 13r-16r.

A. ARNALL-PONS, I 70-73; II làm. 11, ex O.

B. MARTÍ, n. 123, p. 151-156, ex O i a.

c. CatCar V-II, n. 486, p. 438-441, ex O.

α. BOLÓS, *El monestir*, 195.

17

986 octubre 12

Vic, AC, cal. 6, n. 170

En presència del jutge Guillem, de tres sacerdots i de molts homes bons, Guifré i els preveres Joan i Olibà, marmessors i testimonis del difunt Guillemó, fan públic el seu testament, dictat a Sant Andreu de Sobre-Roca (la Barroca) abans d'anar a Roma en pelegrinatge i el juren damunt l'altar de Sant Cristòfol de Cogolls. Entre molts altres llegats, manà donat l'alou de Sobre-roca a la Seu de Santa Maria i dos masos a Sant Feliu de Girona. Fa repartir diversos caps de bestiar i altres béns entre diversos monestirs i esglésies, entre ells Sant Prim de Besalú (dues vaques). Va fer altres llegats a parents i d'altres personatges. Guillemó formà part de l'expedició pública que acudí a la defensa de la ciutat de Barcelona el 985, on fou capturat pels sarraïns, endut captiu i mort amb espasa.

O.* AE Vic, cal. 6, n. 170.

A. RIPOLL, *Testamento*, ex O.

B. UDINA, *La successió*, n. 26, p. 173-175, ex O.

C. JUNYENT, *Diplomatari de la Catedral de Vic*, n. 524, p. 445-447.

D. ARNALL-PONS, I, 73-75; II, làm. 12, ex O.

e. CatCar V-II, n. 506, p. 453-455.

F. MALLORQUÍ, I, 4, 102-103 (ed. parcial).

α. Antoni M. UDINA ABELLÓ, *La successió intestada a la Catalunya altomedieval*, Barcelona 1984, n. 26, p. 173-175.

β. CatCar IV-III, n. 1505, p. 1075.

18

991 agost 15

Paris, BNF, Nouv. Adq. Lat. 2579, fol. 14r

El prevere Delà dicta el seu testament, en el qual fa diverses donacions de béns immobles, bestiar, diners, llibres litúrgics i utensilis als monestirs de Santa Maria de Ripoll, Sant Pere de Camprodon, Sant Pere i Sant Prim de Besalú, Sant Miquel de Cuixà, Sant Llorenç prop Bagà, Sant Joan de les Abadesses, Sant Esteve de Banyoles, Santa Maria d'Arles i Sant Llorenç del Mont, a diverses esglésies, a familiars i a d'altres persones, entre les quals al comte Bernat de Besalú. Els béns es troben al comtat de Besalú, llocs de Beget i Tortellà, i al de Cerdanya.

O.* París, BNF, Nouv. Adq. Lat. ms. 2579, fol. 14, procedent de Camprodon.
A. Còpia del monestir de Sant Pere de Camprodon, citada infra α.

a. H. OMONT, *Diplômes carolingiens*, dins «Bibliothèque de l'École des Chartres», (1904) 387-389, amb tiratge a part, Part, París 1904, 24-26, ex O.

b. MONSALVATJE, XV, ap. MMCLX, p. 224-227, ex O.

c. CatCar V-II, n. 531, p. 471-473.

α. MONSALVATJE, XI, n. CXCIX, p. 239, amb referència a A.

19

[988-995]

Montserrat, n. 3

Els monjos de Sant Pere de Besalú i els parents i benefactors del monestir, entre els quals la comtessa Ermengars de Besalú⁴¹ i els seus fills,⁴² s'encomanen a la protecció de sant Patró.

O.* Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 3.

a. JUNYENT, *Diplomatari*, n. 16, p. 24-25, ex O.

b. CatCar V-II, n. 567, p. 495-496, ex a.

α. CONSTANS, *El Abad Dodó de Besalú y la condesa Ermengarda en un documento inédit*, dins «Pyrene», III (1951), 888.

41. Esposa del comte Oliba I Cabreta des de ca 966.

42. Foren cinc: Bernat I Tallaferró, comte de Besalú; Berenguer, bisbe d'Elna (993-1003); Guifré II, comte de Cerdanya i de Berga, més tard monjo de Sant Martí del Canigó, on morí; Adelaida, casada amb Joan Oriol, senyor de Sales, Tortellà i Ogassa; i el cèlebre Oliba, monjo i abat de Cuixà i Ripoll, i bisbe de Vic.

20

998 gener 6

ADG, St Pere de Besalú, perg. 4

El sacerdot Eribert fa cessió al monestir de Sant Pere i Sant Prim de Besalú, en presència del jutge Seniol, de l'abat Arnulf⁴³ i dels seus monjos i de diversos clergues i laics, dels drets que té per testament del difunt Isarn sobre la parròquia de Sant Miquel, situada a la vall de Segúries, a la vil·la anomenada Avellanacorba {la Torre, terme de la Vall de Bianya}, amb tots els seus alous, primícies, delmes i el missal major.

O. Arxiu de Sant Pere de Besalú, Caixa de Donacions, A, n° 4, ara perdut. Roc d'Olzinelles el va veure a Besalú el 1827: cfr infra, ε.

A.* Còpia del 2 d'octubre del 1321, feta per Pere Ferrer, lloctinent del notari Ramon de Prat, substituït de Pere de Besalú: ADG, Pergamins St Pere de Besalú, perg. 4.

a. MONSALVATJE, XII, n. DLXXI, p. 7-8, ex A. AMSPB

b. CatCar, V-II, n. 602, p. 512-513, ex a.

α. VL, XV, 97.

β. ES, XLV, 123.

γ. MONSALVATJE, XIV, p. 173-174.

δ. SÉQUESTRA, 28.

ε. OLZINELLES, doc. 20.

21

1003 juny 30

ADG, St Pere de Besalú, perg. 5

Bernat, comte de Besalú,⁴⁴ fa donació al monestir de Sant Pere de Besalú de l'alou situat a la parròquia de Montagut, a la vila de Tapioles, a la vila d'Argelaguer i a l'illa de sota el mont Aguilar, que havia comprat a Fruiga, la seva esposa Gismara i a Sesemund. Hom en delimita les afrontacions.

43. Quart abat de Sant Pere de Besalú. ZARAGOZA, *o. c.*, 93 el fa abat de 987 a 988. Creiem que és un error d'impremta per 998.

44. Es tracta del comte Bernat I Tallaferro (988-1020), fill gran d'Oliba Cabreta, darrer comte de Besalú-Cerdanya-Confent-Vallespir-Berguedà. Del seu pare, Bernat va heretar els comtats de Besalú-Vallespir; el fill segon d'Oliba Cabreta, Guifré, va heretar els comtats de Cerdanya-Confent-Berguedà. El fill petit, Oliba, va renunciar a participar en l'herència secular i fou el cèlebre monjo, abat de Ripoll i de Cuixà i bisbe de Vic. Per al comte Tallaferro, cfr F. MONSALVATJE I FOSSAS, I i II, Olot 1889-1890; ROVIRA I VIRGILI, *Història Nacional de Catalunya*, vol. III, 570-574; S. SOBREQUÉS I VIDAL, *Els barons de Catalunya*, Barcelona, Editorial Vicens Vives 1957, 9.

O.* ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 5.

A. MONTSALVATJE, XII, n. , p. 9-10, ex O. AMSPB.

α. SÉQUESTRA, 32.

22

1003 [1002 Ordeig] setembre 23

VL, xv, ap. xxvii, 266-269

Acta de dedicació de l'església del monestir de Sant Pere de Besalú.

O. Perdut. Vista per Olzinelles: Ramon ORDEIG I MATA, *La visita de Roc d'Olzinelles als monestirs benedictins del bisbat de Girona l'any 1827*, dins «AIEG», LIV (2013), 471.

A. Còpia parcial del segle XVIII: PASQUAL, *Monumenta*, XI, fol. 12v.

a.* VL, XV, ap. XXVII, p. 266-269, ex O.

b. ES XLV, ap. 28 [a tort, hom llegeix «XVIII»], p. 309-312, ex RAH, «tomo 31 de manuscritos, fol. 179».

c. MONSALVATJE, II, ap. IX, p. 229-232, sense indicació de font.

d. CR IV 192, amb traducció catalana de Jordi Bolós i Masclans, ex c.

e* ORDEIG, *Dotalies*, II-I, n. 121, p. 1-4.

f. *Sant Pere de Besalú 1003-2003*, ap. II, p. 143.

α. RAH, ms. 9/5937, fol. 252r.

β. MONSALVATJE, I, 99.

γ. SÉQUESTRA, 29-30 (traducció catalana parcial), ex a.⁴⁵

δ. MARTÍ, n. 155, p. 179-180.

23

1008 juliol-agost

Vic, AE, sig. 2061-IV

Encíclica de l'abat Oliba anunciant als monestirs la mort de Seniofred,⁴⁶ abat de Ripoll.

45. SÉQUESTRA, 38: «Villanueva, en l'any 1805, va trobar l'original de la carta que hem transcrita, en l'arxiu del Monestir».

46. Abat entre 979 i 1008.

O. Perdut.

A.* Còpia de Roc d'Olzinelles, ca. 1820: Vic, AEV, sig. 2061-IV, p. 5-16
Apuntes para el Abaciologio.

a. Jean DUFOUR, *Les rouleaux et encycliques mortuaires de Catalogne (1008-1102)*, dins «Cahiers de civilisation médiévale», 20 (1977), 22-26, n. I.

b. JUNYENT, *Diplomatari*, 310-313.

α. VL, VI, 189; VIII, 8.

24

1008 juliol-agost

Vic, AE, sig. 2061-IV

Resposta del monestir de Sant Pere de Besalú a l'encíclica anunciadora de la mort de Seniofred, abat de Ripoll.

O. Perdut.

A.* Còpia de Roc d'Olzinelles, s. XIX: Vic, AEV, sig. 2061, IV *Apuntes para el Abaciologio.*

a. Jean DUFOUR, *Les rouleaux et encycliques mortuaires de Catalogne (1008-1102)*, dins «Cahiers de civilisation médiévale», 20 (1977), 29-30, n. I.

b. JUNYENT, *Diplomatari*, 316-317.

α. VL, XV, 94-96.

β. SÉQUESTRA, 27, nota 1.

25

1009

ES, XLV, p. 125

L'arxiprest Guitard fa donació de l'església de Sant Miquel de la Cot, amb delmes i primícies, a Sant Pere de Besalú.

O. Arxiu de Sant Pere de Besalú, Caixa de Donacions, A, n° 7, perdut.

α.* ES, XLV, 125.

β. MONSALVATJE, III, 190.

γ. SÉQUESTRA, 34.

26

1017 juny

MH, col. 1019-1020

La comtessa de Cerdanya, Guisla, llega en testament una unça d'or a Sant Pere de Besalú.

O. Perdut, vist per MH.

a.* MH, ap. CLXXXIII, col. 1019-1020, ex archivo monasterii Canigonensis.

b. MONSALVATJE, IX, ap. v, p. 211-212, ex a.

α. MONSALVATJE, XI, n. CCLXI, p. 285-286.

β. SÉQUESTRA, 34.

27

1017 juny

MH, col. 1020-1022

Sacramental del testament de la comtessa Guisla de Cerdanya.

O. Perdut, vist per MH.

a.* MH, ap. CLXXXIV, col. 1020-1022, ex eodem archivo.

b. MONSALVATJE, IX, ap. vi, p. 213-214, ex a.

α. MONSALVATJE, XI, n. CCLXII, p. 286.

28

1017 novembre 29

Vic

Elecció de Sunyer, monjo de Sant Pere de Besalú, com abat d'Amer, successor de Guitard, arxiprest.

O. Arxiu del monestir d'Amer, perdut.

A.* Còpia del segle XIX de Roc d'Olzinelles.

a. VL, XIV, ap. XXIII, p. 311-312, ex O.

b. ES, XLV, 329-331.

c. MONSALVATJE, XI, n. CCLIV, p. 273-275, ex a.

d. Amer, n. 18, p. 50-52.

29

1020

BNF, ms. lat. 2858, fol. 66v-67v

*Lletra encíclica de l'abat de Ripoll, Oliba, als monestirs, entre ells el de Besalú, assabentant-los de la mort de son germà, el comte Bernat Tallaferro, i de nou monjos dels monestirs de Ripoll i de Cuixà.*⁴⁷

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XI: BNF, ms. lat. 2858, fol. 66v-67v.

B. Còpia del s. XVII: BNF, Collection du Chesne, vol. 56, fol. 414.

a. MH, ap. CLXXXVII, col. 1024, transcripció incompleta, ex codice 5222 bibliothecae Colbertinae

b. L. DELISLE, *Rouleaux des morts du IXème au XVème siècle, recueillis et publiés pour la Société de l'histoire de France*, París 1866, 44-47.

c. Josep Maria PELLICER, *El monasterio de Santa María de Ripoll*, Girona 1872, 103-105, amb traducció al castellà d'alguns fragments (96-98).

d. MONSALVATJE, I, ap. VII, p. 248-250, sense indicació de font, amb versió castellana ib., 107-109.

e. R. BEER, *Die Handschriften des Klosters Santa Maria de Ripoll*, 72.

f. LL. NICOLAU D'OLWER, *L'escola poètica de Ripoll en els segles X-XIII*, dins «AIEC», VI (1015-1920), 30, publica únicament els versos.

g. Robert-Henri BAUTIER, *André de Fleury. Vie de Gauzlin, abé de Fleury*, París 1969, ap. III, n° 1, p. 172-176 (*Vita Gauzlini abbatis Floriacensis monasterii*), ex a i amb traducció al francès.

h. Llorenç RIBER, *Els sants de Catalunya. vol. IV. El cicle comtal II*, Barcelona 1921, 41-46, traducció en català d'alguns fragments.

i. JUNYENT, *Diplomatari*, 318-320.

α. MONSALVATJE, XI, n. CCLXV, p. 286-287.

β. Anselm M. ALBAREDA, *L'Abat Oliba, fundador de Montserrat*, Montserrat 1931, 243.

γ. LL. NICOLAU D'OLWER, *La littérature latine au Xème siècle*, dins «La Catalogne à l'époque romane», París 1943, 201.

δ. Jean DUFOUR, *Les rouleaux et encycliques mortuaires de Catalogne (1008-1102)*, dins «Cahiers de civilisation médiévale» 20 (1977), 30-31, n. II.

47. Per dissort no s'han conservat les respostes a aquesta encíclica.

30

1020 octubre 13

ACA, Canc., perg. Ramon Berenguer I,
carp. 7, n. 36 dupl.

*Els testimonis del testament del comte de Besalú, Bernat I Tallaferro, juren damunt l'altar de sant Joan del monestir de Besalú les seves darreres voluntats, per les quals llegava diversos béns a esglésies, monestirs, familiars i altres persones.*⁴⁸

O. Perdut.

A.* Còpia coetània: ACA, Canc., perg. Ramon Berenguer I, carp. 7, n. 36 dupl.

B. Còpia del segle XII: ACA, Canc., perg. Ramon Berenguer I, carp. 7, n. 36 tripl.

C. Còpia del segle XII: ACA, Canc., LFM, fol. 61c-63c.

D. Còpia del 18 de juny del 1246: ACA, Canc., Pergamins Berenguer Ramon I, carp. 7, n. 36.

E. Còpia del segle XIII, sense les signatures: ACA, Canc., perg. Berenguer Ramon I, carp. 7, n. 36 quadpl. 1

a. MH, ap. CXCI, cols. 1027-1030, ex ACA.

b. MONSALVATJE, I, ap. VIII, p. 251-258, ex a.

c. MIQUEL ROSSELL, LFM, II, n. 497, p. 6-10, ex C.

d. CR, IV, 24.

e. JUNYENT, *Diplomatari*, n. 65, p. 99-103, amb llacunes.f. Gaspar FELIU et al., *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*, vol. I, Barcelona, Fundació Noguera 1999 (*Diplomatari*, 18), n. 150, p. 448-454.α. Roc d'OLZINELLES, *Índice*, BC, ms. 430, fol. 30v, esmenta una còpia dels segles XII-XIII continguda al *Cartoral mitjà de Ripoll*, desaparegut.

β. RAH, ms. 9/5937, fol. 252r.

γ. MONSALVATJE, III, 192; XI, n. CCLXIV, p. 286.

δ. SÉQUESTRA, 33 (ex b).

⁴⁸ Cfr Lluís TO I FIGUERES, *El comte Bernat I de Besalú i el seu testament sacramental*, dins «Amics de Besalú. IV Assemblea d'Estudis del seu comtat. Actes i comunicacions», vol. I, Camprodon 1980, 117-128. Ací reproduïm el text de la primera recensió (A, B).

31

1023 febrer 21

Montserrat, n. 5

Testament de Guillem, que es fa sebollir a Sant Pere de Besalú, i dóna tres molins al monestir, amb altres llegats a d'altres monestirs i persones.

O.* Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 5.

32

1027 març 3

ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 6

Guillem, comte de Besalú,⁴⁹ Adelaida,⁵⁰ esposa del comte Guillem, i Miró donen a la casa de Sant Genís, Sant Miquel, Sant Esteve papa i la Santa Creu, situada dins els murs de Besalú, el delme de la seva dominicatura i dels seus fiscs de Pompià, Jonqueres, Orriols, dels alous d'Olot, Molló i Llanars, i del mercat de Besalú.

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIII: ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 6.

B. Còpia del segle XV: BICAB, *Cartoral de Santa Maria de Besalú*, fol. 17v-18r.

a. VL, XV, ap. XXIV, p. 252-254, ex O.

b. PONS-PALOU, n. 21, p. 55-57.

α. VL, XV, p. 90.

β. MONSALVATJE, XII, 13-14, ex A. AMSPB

33

1029 febrer 1

Montserrat, Sant Benet de Bages, n. 606

Grau i la seva esposa Ermessenda venen l'alou de la Cot a l'abat i monestir de Sant Pere de Besalú, amb tots els masos, terres, vinyes, arbres i boscatges que Ermessenda hi havia comprat.

49. És Guillem I el Gras, fill de Bernat Tallaferro, que governà el comtat de Besalú del 1020 al 1052, per al qual cfr ROVIRA I VIRGILI, *o. c.*, vol IV, 405, 508, 564, 566, 570, 573, 574-575; SOBREQUÉS, *o. c.*, 9-10.

50. És Adelaida de Provença.

O.* A Montserrat, Sant Benet de Bages, lligall 003, n° 606, segons catalogació de la casa Guitard de Manresa.

a. MONSALVATJE, XI, n. CCLXXXIV, p. 292-294.⁵¹

b. MONSALVATJE III, p. 190, sense indicació de font, edita les afrontacions.

b. Joan PAGÈS I PONS, *La parròquia de Sant Miquel de la Cot en el transcurs del temps*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1979», Olot 1980, 2

α. SÉQUESTRA, 34.

34

1029 novembre 5

Montserrat, n. 2/3

Carta de franqueses concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pel comte de Besalú, Guillem el Gras.

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergs. de Sant Pere de Besalú, n. 2/3 (= full del cartoral de Besalú), ex O.

B. Còpia del segle XVIII: PASQUAL, *Monumenta XI*, fol. 11v-12r (*olim* p. XXX-XXXI), ex O.

a. VL, XV, ap. XXVIII, p. 269-270, ex O.

b. MONSALVATJE, II, ap. II, p. 233-234, ex a.

c. JUNYENT, *Diplomatari*, n. 96, p. 151-153.

α. SÉQUESTRA, 34-35 (traducció catalana parcial ex b).

35

1034 març 18

ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 7

Testament de Duran Ermengol, que fa llegats diversos; deixa l'església de Santa Maria de Batet, amb delme i primícia, al monestir de Sant Pere de Besalú i el delme i primícia de Sant Andreu del Coll al seu fill Bremon.

51. «De mi colección».

- O.* ADG, Sant Pere de Besalú, perg. 7.
 a. MONSALVATJE, XII, 14-16, ex AMSPB (= O).
 b. SÉQUESTRA, 35.⁵²

α. MONSALVATJE, XIV, p. 174.

36

1033 març

Montserrat, n. 4

Sacramental del testament de Duran Ermengol.

O.* Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 4.

37

1034 setembre 26

MH, col. 1057-1059

Testament d'un magnat del Vallespir o del Conflent, que fa donacions a monestirs diversos, entre ells a Sant Pere de Besalú.

O. Perdut.

A. Còpia al Cartoral Major de Cuixà, fol. 15, perdut.

B. Còpia del segle XVII: BN, Baluze, ms. 117, fol. 107v-109r.

C. Còpia del segle XVII: BNF, Baluze, ms. 117, fol. 215v.

a.* MH, ap. CCXII, cols. 1057-1059, ex Cartulario monasterii Cuxanensis.

b. MONSALVATJE, I, ap. IX, p. 259-262, ex a.

c. JUNYENT, *Diplomatari*, doc. 114, p. 190-192.

d. Jordi BOLÒS, *Diplomatari del monestir de Santa Maria de Serrateix (segles X-XV)*, Barcelona 2006 (Fundació Noguera. *Diplomatari*, 42), n. 86, p. 164.

α. MONSALVATJE, XI, n. CCXCII, p. 297.

52. Séquestra li dóna signatura arxivística: «Cart. A núm. 2».

38

1046 novembre

Vic, AEV, sig. 2061-IV, p. 20-21

Lletra encíclica dels monjos de Ripoll i de Cuixà, tramesa als altres monestirs per assabentar-los de la mort de l'abat i bisbe Oliba, esdevinguda el 30 d'octubre del 1046.

O. Perdut.

A. Còpia de Roc d'Olzinelles, ca. 1820: Vic, AEV, sig. 2061-IV, p. 20-21.

a. VL, VI, ap. XXIX. p. 302-306, edició parcial, ex O.

b. ES, XLIII, ap XXXI, p. 439-440, edició parcial, ex O.

c. [Jaume RIPOLL I VILAMAJOR], *Extractos de varios documentos que publica D. J. R. V. para demostrar la antigüedad y vicisitudes del monasterio de S. Pedro de Caserras, en la diócesis y corregimiento de Vich*, Vich 1823, p. 2, edició parcial, ex O.

d. MONSALVATJE, IX, p. 48-51, edició parcial, sense indicació de font.

e. E. JUNYENT, *Le rouleau funéraire d'Oliba, abbé de Notre-Dame de Ripoll et de Saint-Michel de Cuixa, évêque de Vich*, dins «Annales du Midi», 63 (juillet 1951), 252-254, ex A.

α. MONSALVATJE, XI, n. CCCVI, p. 302.

β. A. MUNDÓ, *Moissac, Cluny et les mouvements monastiques de l'Est des Pyrenées du Xe au XIIe siècle*, dins «Moissac et l'Occident au XI siècle. Actes du colloque international de Moissac (3-5 mai 1963)», Toulouse 1964, 236.

γ. Jean DUFOUR, *Les rouleaux et encycliques mortuaires de Catalogne (1008-1102)*, dins «Cahiers de civilisation médiévale» 20 (1977), 31-35, n. III.

39

1046 maig

Vic, AE, sig. 2161-IV

Resposta del monestir de Sant Pere de Besalú a la lletra encíclica anunciadora de la mort d'Oliba, bisbe de Vic i abat de Ripoll i de Cuixà.

O. Perdut.

A.* Còpia de Roc d'Olzinelles, ca. 1820: Vic, AEV, sig. 2061-IV.

a. E. JUNYENT, *Le rouleau funéraire d'Oliba, abbé de Notre-Dame de Ripoll et de Saint-Michle de Cuixà, évêque de Vich*, dins «Annales du Midi», 63 (juillet 1951), 259-260.

b. JUNYENT, *Diplomatari*, 350.

α. Jean DUFOUR, *Les rouleaux et encycliques mortuaires de Catalogne (1008-1102)*, dins «Cahiers de civilisation médiévale» 20 (1977), 31-35, n. III.

40

1050

Guillem, fill de Doda, fa jurament d'homenatge a Ramon, fill d'Emma, sobre diversos béns de les abadies de Sant Pere de Besalú i Sant Esteve de Banyoles.

O. ADPO, Fons del marquès Josep d'Oms (arxiu de la família Bassedes).

a.* Bernard ALART, *Documents sur la langue catalane des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne*, dins «Revue des langues romanes», III (1872), 265-291, específicament 273-276.

b. ALART, *Cartulaire*, 63-64.

41

1050

MH, col. 1094-1096

Carta encíclica de Miró, abat del monestir de Sant Martí de Canigó {-}, als altres monestirs benedictins, entre ells el de Sant Pere de Besalú, assabentant-los de la mort del comte de Cerdanya, Guifré II, monjo i fundador del monestir.

O. Perdut.

A. Còpia del segle XVII de dom Guillem de Costa: BNF, ms. Baluze 108, fol. 308r-318v i 321v-332v, ex O.

a.* MH, ap. CCXXXIV, col. 1094-1096, ex vetustissima membrana monasterii Canigonensis.

b. L. DELISLE, *Les Rouleaux des morts du IXe au XVe siècle*, París 1966, n. XIX, p. 49.

c. MONSALVATJE, IX, ap. X, 225-228.

α. MONSALVATJE, XI, n. CCCIX, p. 302.

β. A. VIDIER, *L'historiographie à Saint-Benoit-sur-Loire et les miracles de saint Benoît*, París 1965, 122.

γ. N. BULST, *Untersuchungen zu den Klosterreformen Wilhelms von Dijon (962-1031)*, Bonn 1973, 73, 85, 93, 99, 237.

δ. A. DUPRÉ, *Les rouleaux des morts dans l'Orléannais*, dins «Bulletin de la Société Archéologique et Historique de l'Orléannais», XI (1895), 139-147.

ε. G. ARSAC, *Trois rouleaux des morts (XIe siècle et XVe siècle)*, dins «Bulletin de la Société d'Agriculture, Sciences, Arts et Commerce du Puy», V (1904/6), 254-268.

ζ. H. VANDER LINDEN, *Note sur les rouleaux des morts*, dins «Chronique archéologique des pays de Liège», X (1919), 23-24.

η. H. VANDER LINDEN, *À propos d'une note sur les rouleaux des morts*, dins «Chronique archéologique des pays de Liège», X (1919), 60-61.

θ. H. VANDER LINDEN, *Le comte Guifred et le rouleau des morts de Saint-Martin-du-Canigou*, dins «Cahiers de Notre-Dame del Pessebre», III (1950), 10-15.

ι. P. PONSICH, *Le Conflent et ces comtes du IXe au XIIe siècle*, dins «Études Roussillonnaises. Revue d'histoire et d'archéologie», I (1951), 301.

κ. J. STIENNON, *Routes et courants de culture. Le rouleau mortuaire de Guifred, comte de Cerdagne, moine de Saint-Martin-du Canigou († 1049)*, dins «Annales du Midi», LXXVI (1964), 305-314.

λ. Jean DUFOUR, *Les rouleaux et encycliques mortuaires de Catalogne (1008-1102)*, dins «Cahiers de civilisation médiévale» 20 (1977), 35-39, n. IV.

42

1051 març 14

Paris, BNF, ms. Baluze 108, fol. 308-332

Resposta del monestir de sant Pere de Besalú a l'enciclica mortuòria del comte Guifré II de Cerdanya, que morí monjo del Canigó el 31 de juliol de 1050.

O. Perdut.

A. Còpia del segle XVII: París, BNF, ms. Baluze 108, fol. 308-332.

a. L. DELISLE, *Les Rouleaux des morts du IXe au XVe siècle*, París 1966, 49-124.

b. J. STIENNON, *Routes et courants de culture. Le rouleau mortuaire de Guifred, comte de Cerdagne, moine de Saint-Martin du Canigou*, dins «Annales du Midi», LXXVI (1964), 305-314.

c. JUNYENT, *Diplomatari*, p. 405.

43

Any XXV del rei Enric (1056?)

Adalbert, abat del monestir de Sant Pere de Besalú, ven per dotze diners de Besalú aquella peça de terra situada al comtat de Girona, que Adroari i Xilona havien donat al monestir de Sant Pere de Besalú les nones de febrer de l'any XXV del rei Lotari, fill del difunt rei Lluís.

Cfr supra, n. 11.

- α. MONSALVATJE, XII, n. DLXXVI, p. 16, ex AMSPB.
β. SÉQUESTRA, 35.

44

1057 setembre 25

ACA, LFM, fol. 481

Testament de la comtessa Ermessenda, comtessa de Barcelona i de Girona, que deixa a Sant Pere de Besalú setanta cinc mancusos.

O. Perdut.

A.* ACA, LFM, fol. 481.

- a. P. de BOFARULL, *Los condes de Barcelona vindicados*, II, 51-54.
b. F. MIQUEL I ROSSELL, LFM, I, 520-522.
c. C. SOLDEVILA, *Del castell al monestir...*, vol. II, n. 12, p. 30, transcripció parcial.
d. IRENE LLOP, *Col·lecció diplomàtica de Sant Pere de Casserres*, vol. I, Barcelona, Fundació Noguera 2009 (Diplomataris, 44), n. 197, p. 217-220.
e. MALLORQUÍ, I, n. 30, p. 122 (ed. parcial).

α. MONSALVATJE, XIV, p. 150.

β. PLADEVALL, *Sant Pere de Casserres...*, p. 74.γ. E. MALLORQUÍ, *Cruïlles*, n. 5, p. 119.

45

1058 febrer 26

ACA, Perg. Ramon Berenguer I, n. 223

Els testimonis del testament de la comtessa Ermessenda juren damunt l'altar de santa Anastàsia de la catedral de Girona les últimes voluntats de la comtessa, per les quals llegà divesos béns a institucions i persones eclesiàstiques, als seus marmessors, als seus familiars i a d'altres persones.

O.* ACA, Pergamins Ramon Berenguer I, n. 223.

A. Còpia de segle XIIex: ACA, LFM, fol. 483, perduda.

- a. P. de BOFARULL, *Los condes de Barcelona vindicados*, II, 55-56.
b. MIQUEL I ROSSELL, LFM, I, n. 491, p. 522-524.
c. Gaspar FELIU *et al.*, *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*, vol. II, Barcelona, Fundació Noguera 1999 (Diplomataris, 19), n. 518, p. 943-945.

46

1077 desembre 6

Concili de Besalú, en el qual fou excomunicat l'arquebisbe de Narbona, Guifred, i foren deposats els abats simoníacs d'Arles, Camprodon, els dos de Besalú —Santa Maria i Sant Pere—, i els de Banyoles, Sant Llorenç i Sant Pau del Maresme.

- a.* MH, IV, col. 462.
- b. AGUIRRE, III, 252.
- c. COLETI, *Concilia*, XII, col. 699.
- d. MANSI, XX, 491.
- e. ES, XLIII, 480-481.
- f. MARTÈNE-DURAND, IV, 1187.
- g. PL 155, 1643.

α. HEFELE, V-I, 228-229.

47

1077 desembre 6

ACA, Canc., perg. Ramon Berenguer II

Al concili de Besalú, el comte Bernat II⁵³ posa a cens de l'Església Romana els monestirs de la seva jurisdicció.

- O.* Perg. Ramon Berenguer II, carp. 23, n. 25
- A. Còpia del segle XII-XIII: ACA, LFM, II, fol. 8r.

- a. ES, XLIII, 480-481, ex O.
- b. MIQUEL ROSELL, *LFM*, II, n° 501, p. 16-17.
- c. CR IV 81.
- d. Ignasi J. BAIGES et al., *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, vol. I, Barcelona, Fundació Noguera (Diplomataris, 48), n. 83, p. 262-264.

α. MONSALVATJE, I, 130-132.

β. M. ZIMMERMANN, *En els orígens de Catalunya: emancipació política i afirmació cultural*, Barcelona 1989, 37.

53. Fill del comte Guillem II, el Gras.

48

1078 gener 6

Pere, la seva muller Adala i els seus fills Bramon i Berenguer venen a Gonmar i a la seva esposa Bidanella un alou situat a la parròquia de Santa Maria de Batet, indret de Ginebrera, per 10 sous, moneda de Besalú.

O. Perdut.

α. MONSALVATJE, XII, n. DLXXVII, p. 16, ex AMSPB.⁵⁴

49

1080 agost 8

SVM, *Cart. min.*

El comte Bernat de Besalú cedeix el monestir de Sant Pere al monestir de Sant Víctor de Marsella.

O. Desconegut.

A. Marsella, Archives du Département des Bouches-du-Rhône, *Chartularium minus* de Sant Víctor de Marsella, fol. 7v-8r.

a. MARTÈNE, I, 505.

b. MABILLON, *Annales*, VI, 614.

c. B. GUÉRARD, *Collection des Cartulaires de France. Tome VIII. Cartulaire de l'abbaye de Saint-Victor de Marseille*, II, París 1857, n. 820, p. 172-174.

50

1081 abril 18

SVM, *Cart. min.*

Gregori VII confirma al monestir de Sant Víctor de Marsella les seves propietats, el privilegi d'exempció, elecció lliure d'abat i la possessió de monestirs diversos, entre ells els de Banyoles i Sant Pere de Besalú.

O. Desconegut.

A. Marsella, Archives du Département des Bouches-du-Rhône, *Chartularium minus* de Sant Víctor de Marsella, fol. 24v-26r.

⁵⁴ Monsalvatje l'ha d'haver vist al Mont, però no hi figurava el 1980, ni s'ha trobat per ara entre els «pergamins Montsalvatje» de l'ADG.

a. B. GUÉRARD, *Collection des Cartulaires de France. Tome VIII. Cartulaire de l'abbaye de Saint-Victor de Marseille*, II, Paris 1857, n. 841, p. 210-214.

α. JAFFÉ, I, 5214.

51

1085

Montserrat, n. 2/2

Bernat, comte de Besalú, confirma les donacions i immunitats concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pels seus predecessors.

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 2/2.

52

1085 ca.

Montserrat, n. 2/4

El comte Bernat confirma les donacions i immunitats concedides al monestir de Sant Pere de Besalú pels seus predecessors.

O. Perdut.

A.* Còpia del segle XIV: Montserrat, Pergamins de Sant Pere de Besalú, n. 2/4.